

Jaarverslag 2016

Andere tijden, andere koers

Inhoudsopgave

1. Verslag van de directie	5	4. VBDO bestuur	12
Andere tijden, andere koers	5	Aansturing van de VBDO	13
Omgeving: duurzaam beleggen en ondernemen	5	VBDO Lidmaatschap	13
VBDO in Europese en internationale context:		Platformoverleg	13
Eurosif en GSIA	5	Algemene Ledenvergadering	13
Institutionele leden en particuliere leden	5		
Onderzoeken	5	5. Onderzoeken en events	14
Engagement	6	Benchmark Verantwoord beleggen door	
Events	6	Pensioenfondsen in Nederland	14
Het team	6	International Responsible	
Personeelsvertegenwoordiging	6	Investment Benchmark	14
Beleidsplan	7	Impact investing: from niche to mainstream	14
Wat kan er beter?	7	Corporate Human Rights Benchmark	15
Financiële resultaten	7	Tax Transparency Benchmark	15
Woord van dank	7	Tobacco and Dutch Institutional Investors	15
		Samenwerken aan transparantie van	
2. Verslag van het bestuur	8	natuurlijk en sociaal kapitaal	16
Onderzoeken en events	8	Guide on natural capital and financial institutions	16
Bestuur en Raad van Advies	8	Duurzaam sparen en beleggen in Nederland	17
Directiewisseling	8	Commitment aan de OECD guidelines door	
Algemene Ledenvergadering 2016	8	beursgenoteerde bedrijven	17
Goedkeuring jaarverslag	9	Analyse van aandeelhoudersvergaderingen 2016	17
Resultaten	9	Stakeholderdialoog met Arcadis	18
Risicoparagraaf	9	HUMAN - Round Tables Human Rights	18
Bestuursvergaderingen	9	Cursus 'Verantwoord beleggen'	
Team en leden centraal	9	voor het ABP Verantwoordingsorgaan	18
		Ronde Tafel pensioenfondsen	
3. De Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling	10	'Duurzaam beleggen rendeert'	18
Visie, missie en ambities	10	Seminar 'Duurzaamheid en strategische	
Strategie	10	asset allocatie'	18
Financiële instellingen	10	Masterclasses Strategic Asset Allocation	19
Beursgenoteerde bedrijven	10	Gongslag markeert het 20-jarig bestaan	
Maatschappelijke organisaties	10	van de VBDO	19
Leden	11	Jubileumcongres VBDO "Investing with	
Consumenten	11	impact 2016"	19
Unieke positie	11	Beleggersfair 2016	21
Dagelijkse werkzaamheden	11	Instapcursus duurzaam beleggen voor particulieren	21
Structuur	11	Media	22
		Internationale netwerken	22

Eurosif	22
Global Sustainable Investment Alliance (GSIA)	22
ERIN (European Responsible Investment Network)	
via ShareAction	22
VBDO-team	23
6. VBDO en financiën	24
Controleverklaring	38
7. Duurzame bedrijfsvoering	40
Sociale prestaties	40
Secundaire arbeidsvoorwaarden	40
Personeelsbeleid	41
Duurzaam bankieren	41
Milieuprestaties	41
Bijlage 1:	
Lijst van institutionele leden in 2016	44
Bijlage 2:	
Engagement met beursgenoteerde bedrijven	45
Bijlage 3:	
Milieubelasting en achtergronden berekening	46
Bijlage 4:	
VBDO in de media	47
Bijlage 5:	
GRI Index	49
Bijlage 6:	
Controleverklaring jaarverslag	51

Utrecht, 15 mei 2017

Lectori Salutem

De Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling is al 20 jaar de enige beleggersvereniging in Nederland die opkomt voor de belangen van institutionele en particuliere beleggers die willen bijdragen aan duurzaam beleggen en duurzaam ondernemen.

De VBDO onderneemt komende jaren acties gericht op het vergroten van duurzame impact op de samenleving, de samenwerking met de leden en het verbeteren van de financiële veerkracht van de vereniging. De achtergrond hiervoor vormt het strategieplan.

De VBDO volgt de G4 richtlijnen van het Global Reporting Initiative. De vereniging besteedt aandacht aan de afbakening van haar

activiteiten en aan de materialiteit ervan. Daarnaast vindt er controle plaats door een externe accountant.

De VBDO kan haar werk niet doen zonder haar particuliere en institutionele leden, die de vereniging ondersteunen. Graag dank ik de leden hierbij voor hun bijdragen het afgelopen jaar.

We nodigen u van harte uit om met de VBDO in gesprek te gaan over dit jaarverslag.

Angélique Laskewitz
Algemeen directeur VBDO
+ 31 (0)30 – 234 00 31
www.vbdo.nl

1. Verslag van de directie

Andere tijden, andere koers

Het landschap waarin de VBDO zich bevindt, verandert snel. Duurzaam beleggen is populairder dan ooit en steeds meer aanbieders brengen de mogelijkheden om duurzaam en verantwoord te beleggen onder de aandacht bij klanten. Voor VBDO des te meer reden om te accelereren in haar ambitie om verantwoord en duurzaam beleggen onder de aandacht te brengen van grote en kleine beleggers.

2016 was voor VBDO een bijzonder jaar. De vereniging vierde haar 20-jarig bestaan en vierde dit bij a.s.r. in Utrecht te midden van haar leden. Bijzonder was ook de tweede directiewisseling van de vereniging. Giuseppe van der Helm nam afscheid van de VBDO na negen jaar. Ik verheug mij erop om mijn ervaring in de duurzame en financiële wereld in te zetten om de VBDO, samen met het bestuur en het team, naar een volgende fase te brengen.

Omgeving: duurzaam beleggen en ondernemen

De trend dat duurzaam en verantwoord beleggen en ondernemen steeds meer gemeengoed wordt, zette in 2016 door. Steeds meer banken hebben duurzame beleggingsfondsen in hun assortiment. Voor verschillende asset classes bestaat er inmiddels een duurzame variant.

Het bedrijfsleven richt zich steeds meer op duurzame productie en verantwoord ketenbeheer. Unilever, DSM, AkzoNobel, FrieslandCampina, Philips, Shell, KLM en Heineken vormen samen de Dutch Sustainable Growth Coalition. De coalitie wordt gefaciliteerd door VBDO-lid EY. De VBDO heeft waardering voor de manier waarop deze bedrijven hun duurzame koers vasthouden. Pensioenfondsen moedigen via engagement-trajecten beursgenoteerde bedrijven steeds meer aan om duurzaam te (blijven) ondernemen. VBDO en andere groene aandeelhouders, zoals Follow This, proberen bedrijven te beïnvloeden. Een trend die de komende jaren steeds meer zal doorzetten en doordringen bij bedrijven en hopelijk ook steeds vaker bij grote en kleine

aandeelhouders.

VBDO in Europese en internationale context: Eurosif en GSIA

De VBDO maakt sinds 2001 deel uit van haar Europese zusterorganisatie Eurosif. Eurosif wordt vanaf 2016 direct gefinancierd door de verschillende Europese Sustainable Investment Fora (SIFs), zoals de VBDO. Daarvoor zorgden institutionele leden voor financiering. VBDO is onderdeel uit van de Global Sustainable Investment Alliance (GSIA). De GSIA is opgericht in 2012 en vertegenwoordigt de US SIF, UK SIF, Eurosif, RIA Canada, de Responsible Investment Association Australasia (RIAA) en de VBDO. In 2017 brengt zij haar tweejaarlijkse rapport uit over duurzaam beleggen, de “Global Sustainable Investment Review 2016”.

Institutionele leden en particuliere leden

Eind 2016 had VBDO 523 particuliere leden. Dat waren er 544 in het jaar ervoor. De vereniging had in het jaar 2016 74 institutionele leden, tegenover 73 in 2015. In bijlage 2 staat een totaaloverzicht van alle institutionele leden. Steeds meer pensioenfondsen worden lid van VBDO.

Onderzoeken

VBDO brengt al 15 jaar benchmarks uit. Dit doet de vereniging bijvoorbeeld voor pensioenfondsen en verzekeraars, maar ook voor beursgenoteerde bedrijven. VBDO kijkt dan naar de duurzaamheidsprestaties en maakt een rangschikking op basis daarvan. We hebben in al die jaren gezien dat de partijen die in de ranglijsten staan, beter willen presteren het jaar erop en in vergelijking met andere gelijksoortige organisaties. Bovendien zien we dat ze willen leren van organisaties die op hogere plaatsen staan.

De VBDO bracht in 2016 haar benchmark uit waarin zij kijkt naar verantwoord en duurzaam beleggen door Nederlandse pensioenfondsen. De VBDO startte in 2015 met een haalbaarheidsstudie naar internationale duurzaamheidsbenchmarks in de financiële sector, waarbij deze benchmark pensioenfondsen wellicht een internationale variant krijgt.

De VBDO verkent de markt op zoek naar nieuwe trends. In 2016 verscheen in dat kader het onderzoek naar 'Impact investing' en werd er een reeks masterclasses georganiseerd over het onderwerp 'Strategic Asset Allocation'.

Samen met CREM bracht de VBDO de interactieve gids 'Guide on natural capital and financial institutions' uit. Deze interactieve gids is bedoeld voor financiële instellingen, die door de gids de relevantie van natuurlijk kapitaal beter kunnen inzien en kunnen vertalen naar hun investeringsbeleid. Financiële instellingen kunnen een self-assessment tool invullen en zien op welke onderwerpen ze zich kunnen verbeteren. De gids is internationaal uitgebracht en mogelijk gemaakt met steun van het Ministerie van Economische Zaken.

Particuliere beleggers vormen een belangrijk deel van de markt van duurzame en verantwoorde beleggingen. Hoe groot die markt is, onderzoekt de VBDO jaarlijks met het onderzoek "Duurzaam sparen en beleggen in Nederland." De totale duurzame beleggingsmarkt is in 2015 met 30,6% procent gegroeid van 11,5 miljard naar 15,1 miljard euro en een marktaandeel van 13% in 2015. Deze positieve trend zet de komende jaren zeer waarschijnlijk door.

Verschillende studies rapporteren een positief verband tussen verantwoorde bedrijfsvoering en financiële gezondheid van een onderneming. Voor de VBDO is het daarom belangrijk om thema's aan te roeren die met duurzaam ondernemen te maken hebben. Daarom publiceerde de VBDO de benchmark circulair ondernemen en deed zij onderzoek naar de transparantie van belastingbeleid bij beursgenoteerde bedrijven. Op het gebied van mensenrechten nam de VBDO zitting in de steering committee van de Corporate Human Rights Benchmark en organiseerde een aantal Ronde Tafel bijeenkomsten rondom mensenrechten.

Engagement

Leefbaar loon, verantwoord belastingbeleid en natuurlijk kapitaal vormden de drie thema's waarover de VBDO bij 37 beursgenoteerde bedrijven vragen stelde bij de aandeelhoudersvergaderingen. Een ander onderzoek van VBDO onder een aantal beursgenoteerde bedrijven wees uit dat slechts een derde de OESO-richtlijnen naleeft.

Events

'Investeren met impact' is de oproep die de VBDO deed tijdens de viering van het 20-jarig bestaan van de vereniging op 4 februari op het hoofdkantoor van a.s.r. Later in het jaar volgde ook een aantal ronde tafels over mensenrechten. Ook organiseerde de VBDO een bijeenkomst duurzaam beleggen voor pensioenfondsen en een seminar met aanvullende masterclasses rond "Strategic Asset Allocation." Naast diverse seminars realiseerde de VBDO een stakeholder-dialoog met ingenieursbureau Arcadis en een pilot-training 'Natuurlijk Kapitaal' met CREM bij FMO.

Het team

In 2016 waren er gedurende het jaar achttien medewerkers - waarvan zeven met een vast contract - werkzaam bij de VBDO. In totaal bedroeg dit 12,2 fte's gedurende het gehele jaar. Ten opzichte van het voorgaande jaar is dit een stijging van 1,1 fte. In 2016 zijn 5 medewerkers uit dienst getreden.

Personeelsvertegenwoordiging

De VBDO heeft vanaf 2015 een personeelsvertegenwoordiging (PVT), bestaande uit drie door het personeel gekozen teamleden. De directie en PVT zijn in 2016 9 maal bij elkaar gekomen. Bij de vergadering overleggen directie en teamleden over onderwerpen die de werkorganisatie (niet: vereniging) betreffen. De PVT voorziet de directie van advies over beslissingen die gevolgen voor de werknemers en de werkorganisatie kunnen hebben. De belangrijkste agendapunten waren (niet: zijn): werkdruk, secundaire arbeidsvoorwaarden, huisvesting en organisatiestructuur.

Beleidsplan

VBDO heeft een beleidsplan waarin de strategie van 2015 tot 2018 is vastgelegd. Het beleidsplan is tot stand gekomen op basis van een stakeholder-dialoog met de leden van de VBDO, het bestuur en het VBDO-team. In 2017 zet de VBDO een nieuw strategisch plan op.

Wat kan er beter?

Hoewel de VBDO twee decennia verduurzaming van de kapitaalmarkt vierde, waren er in het jubileumjaar ook aandachtspunten en verbeterpunten. Ondanks de tomeloze inzet van het team blijft het verbeteren van de interne organisatiestructuur, de verhoging van de kwaliteit van de werkzaamheden en het verbeteren van de communicatie met de leden ook in 2016 de aandacht vragen. De mogelijkheden voor een nieuw kantoorpand zijn onderzocht, met als conclusie dat de vereniging de komende jaren in het huidige pand aan de Pieterstraat zal blijven. Een aantal noodzakelijke verbeteringen zijn in 2016 doorgevoerd.

Financiële resultaten

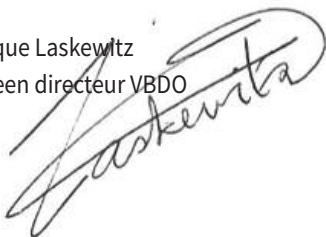
De VBDO kreeg € 904.334 opbrengsten binnen door contributies en projecten. De personeelskosten bedroegen € 721.651. Het uiteindelijke resultaat is € 74.425 negatief. De reserves zijn hierdoor aanzienlijk afgenomen. De komende jaren besteedt de VBDO extra aandacht aan het op peil brengen van de reserves, tot het niveau van maximaal zes maanden van de begrote personeels- en huisvestingskosten.

Woord van dank

De leden bedank ik hartelijk voor hun inzet, vertrouwen en betrokkenheid gedurende het afgelopen jaar. Ook een woord van dank voor de inzet en betrokkenheid van alle vrijwilligers en teamleden.

Met vriendelijke groeten,

Angélique Laskewitz
Algemeen directeur VBDO

2. Verslag van het bestuur

2016 werd gemarkeerd door een directiewisseling en de viering van het 20-jarig jubileum van de VBDO, waarin de vereniging samen met haar leden invulling gaf aan haar missie ‘de verduurzaming van de kapitaalmarkt’.

Onderzoeken en events

Hoe kun je investeren met impact? Die vraag stond centraal op 4 februari 2016 te Utrecht in een symposium ter gelegenheid van het 20-jarig jubileum van de VBDO.

VBDO voorzitter Jan Pieter Six wees in zijn introductie vooral op vooruit kijken naar de volgende 20 jaar duurzaam beleggen bij deze feestelijke bijeenkomst in de conferentiezalen in het hoofdkantoor van a.s.r. te Utrecht.

De presentatie van het rapport over *impact investing* werd warm onthaald en mondde uit in een mooie discussie over het vervolg van deze manier van investeren. Een inspirerende keynote speech werd gehouden door oud-premier Jan Peter Balkenende. Hij benadrukte de morele verplichting voor beleggers om met impact te investeren. .

Naast de festiviteiten werd er in 2016 hard gewerkt aan de jaarlijkse benchmark-onderzoeken. Zo werd voor de zestiende keer het onderzoek naar ‘Duurzaam sparen en beleggen in Nederland’ uitgevoerd en volgde daarna het jaarlijkse onderzoek naar duurzaam beleggen door pensioenfondsen in Nederland.

Daarnaast gaf de VBDO voor het derde achtereenvolgende jaar de cursus Duurzaam Beleggen voor particulieren. Tevens vervolgde de vereniging haar haalbaarheidsstudie naar nieuwe duurzaamheidsbenchmarks in de financiële sector.

De vereniging heeft in 2016 schriftelijk en op aandeelhoudersvergaderingen aan 37 Nederlandse beurs-

genoteerde bedrijven vragen gesteld over verantwoord belastingbeleid, leefbaar loon en natuurlijk kapitaal.

Bestuur en Raad van Advies

De VBDO, de leden, het team en het bestuur werkten dit afgelopen jaar met veel toewijding aan het verbreden en bestendigen van de positie van de VBDO in de financiële wereld. Het bestuur kwam in 2016 viermaal bijeen.

Begin 2015 heeft het bestuur een Raad van Advies in het leven geroepen. In de Raad participeren vertegenwoordigers vanuit wetenschap, kennisinstituten, NGO's en bedrijfsleven. De Raad geeft de VBDO de gelegenheid tot dialoog met stakeholders van buiten de kring der eigen leden. De Raad kwam in 2016 twee keer bijeen om directie en bestuur te adviseren over een of meer tevoren geselecteerde onderwerpen. VBDO waardeert de waardevolle adviezen van de Raad.

Directiewisseling

Na negen jaar heeft Giuseppe van der Helm afscheid genomen als directeur van de VBDO. In die jaren heeft hij in belangrijke mate het gezicht van de vereniging bepaald. In goed overleg met het bestuur eindigden zijn werkzaamheden bij de VBDO per 1 december 2015. Ter vervanging van Giuseppe van der Helm is een maand eerder oud-bestuurslid Ton Bervoets aangetrokken; hij heeft van 1 december 2015 tot 1 april 2016 als waarnemend directeur gefungeerd. Na een zorgvuldige zoektocht, is per 1 maart 2016 mevrouw mr. Angélique Laskewitz aangesteld als nieuwe directeur van de VBDO.

Algemene Ledenvergadering 2016

De Algemene Ledenvergadering van de VBDO werd op 10 mei 2016 gehouden in het Academiegebouw, Domplein 29 te Utrecht, voor het eerst met Angélique Laskewitz als directeur.

Goedkeuring jaarverslag

Conform de statuten van de VBDO leggen wij als bestuur onze leden hierbij het Jaarverslag over 2016 ter goedkeuring voor.

Het bestuur heeft als beleid aanvaard een algemene reserve aan te houden ter grootte van maximaal zes

maanden van de jaarlijkse begrote structurele lasten. Uitgaande van de structurele lasten in 2016 - dit zijn de personeels- en huisvestingskosten - ligt de gewenste omvang van de algemene reserve op ca. € 386.000,-. Het bestuur realiseert zich dat het nog jaren zal duren vooraleer het gewenste niveau zal zijn bereikt en onderzoek samen met haar nieuwe accountant, WitH Accountants, de mogelijkheden en hoogte van de vorming van dit weerstandsvermogen

Resultaten

De VBDO sluit 2016 af met € 74.425 verlies. Ten opzichte van de begroting was sprake van een vertraagde acquisitie en daardoor ook vertraagde ontvangst van projectinkomsten en licht hoger uitgevallen personeelskosten. Het bestuur stelt voor het verlies ten laste van de algemene reserve te laten komen. De opbouw van de algemene reserve naar het gewenste niveau wordt hierdoor helaas vertraagd.

Risicoparagraaf

Door de geleden verliezen in de afgelopen twee jaar met name als gevolg van de directiewisseling is de algemene reserve, de buffer voor onvoorziene tegenvallers, volledig verdampt. Om er voor te zorgen dat de continuïteit van de organisatie geen gevaar loopt, heeft de directie – in nauw overleg met het bestuur – een aantal structurele maatregelen genomen. Zo is in de eerste plaats besloten de in 2016 voorziene verhuizing te annuleren. Daarnaast is in het boekjaar en in het eerste kwartaal van 2017 afscheid genomen van een aantal medewerkers. Hierdoor nam de bezetting af met 5 medewerkers en wordt een besparing op het jaarlijkse personeelsbudget gerealiseerd van circa € 0,1 miljoen.

Toekomstverwachting

Eind 2016 is een begin gemaakt met de herijking van de strategische doelstellingen van de VBDO. Op basis van de uitgevoerde SWOT- analyse zullen in 2017 nieuwe doelen worden vastgesteld. Tevens zal het businessmodel van de VBDO voor de periode 2017- 2020 worden aangescherpt.

Ter verbetering van de structurele inkomsten is het bestuur – in overleg met de leden - eind 2016

akkoord gegaan met een voorstel tot wijziging van de contributie- structuur. Met deze beleidsmaatregel zullen de bijdragen van institutionele leden in de komende drie jaar moeten toenemen tot een bedrag van € 0,5 miljoen. Met deze maatregelen hoopt het bestuur de algemene reserve in de periode tot 2021 weer op een acceptabel niveau te kunnen brengen.

Voor het jaar 2017 verwacht het bestuur een verdere toename van het aantal institutionele leden; project-inkomsten in lijn met de afgeslankte projectcapaciteit en een aanzienlijke reductie op de post personeelskosten. Daarnaast zal er slechts beperkt worden geïnvesteerd in productiemiddelen. Gezien de ontwikkeling van de omzet in de eerste vier maanden van het nieuwe jaar heeft het bestuur er alle vertrouwen in dat de gestelde doelen voor 2017 zullen worden gerealiseerd. Voor een overzicht van de begroting 2017 wordt verwezen naar pagina 36 van dit jaarverslag.

Bestuursvergaderingen

Het bestuur kwam in 2015 vier keer bij elkaar. De vergaderingen werden in overleg met de bestuursvoorzitter voorbereid door de directie. Aan de orde kwamen onder meer de periodieke toetsing van de financiële resultaten aan de begroting en de beleidsontwikkeling voor de periode 2015 – 2018 en het benoemen van de nieuwe directeur.

Team en leden centraal

De VBDO wil de toenemende belangstelling voor duurzaam beleggen verder stimuleren door onderzoek en acties. We luisteren daarom goed naar de signalen uit de wereld om ons heen. Het team en de leden staan daarbij centraal. Het bestuur spreekt zijn grote waardering uit voor het vele belangrijke werk dat team en nieuwe directeur in het verslagjaar hebben uitgevoerd.

Rest mij U namens het bestuur bijzonder te bedanken voor het ons geschonken vertrouwen.

Jan Pieter Six
Bestuursvoorzitter

3. De Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling

De VBDO is de enige vereniging van aandeelhouders en beleggers in Nederland die zich specifiek richt op duurzaamheid, met als doel om de belangen te behartigen van de institutionele en particuliere beleggers die willen bijdragen aan de duurzame ontwikkeling van de kapitaalmarkt.

De VBDO treedt op in het maatschappelijke debat over duurzaamheid. Omdat de VBDO voornamelijk aandeelhouders vertegenwoordigt, voert zij dit debat met beursgenoteerde ondernemingen en institutionele beleggers, zoals pensioenfondsen, verzekeraars en banken. Ook stelt de vereniging ieder jaar vragen op aandeelhoudersvergaderingen over specifieke duurzame thema's.

Visie, missie en ambities

De ideale samenleving is volgens de VBDO een duurzame samenleving die voorziet in de behoeften van iedereen, zowel nu als in de toekomst. Een evenwichtige verdeling van aandacht voor sociale, ecologische en economische waarden is een voorwaarde voor een duurzame samenleving. Elk individu en elke organisatie draagt op eigen wijze bij aan het in stand houden en verder ontwikkelen van deze balans.

Geldstromen bepalen in belangrijke mate de vorming van een duurzame samenleving. Vandaar dat de VBDO de kapitaalmarkt heeft gekozen om haar doel van een duurzame samenleving te realiseren.

De kapitaalmarkt bestaat voor de VBDO uit meerdere partijen. Aan de ene kant zijn er de beleggers, zowel institutioneel als particulier. Aan de andere kant zijn er de ondernemingen waarin wordt belegd. De VBDO beweegt beide partijen tot meer duurzaamheid.

Een duurzaam werkende kapitaalmarkt is het doel van de VBDO. Een kapitaalmarkt die, naast financiële criteria, ook op basis van sociale- en milieucriteria vraag en aanbod bij elkaar brengt. De focus ligt daarbij op Nederland in een internationale, voornamelijk Europese context.

Strategie

De VBDO werkt aan het verduurzamen van de kapitaalmarkt door alle relevante stakeholders in beweging te brengen. De VBDO oefent invloed uit op: financiële instellingen, beursgenoteerde bedrijven, maatschappelijke organisaties, particuliere en institutionele leden en consumenten.

Financiële instellingen

Financiële instellingen kunnen lid worden van de VBDO. We roepen deze bedrijven op om meer mogelijkheden aan te bieden voor duurzaam beleggers, en ook hun eigen bedrijfsvoering te verduurzamen. We doen dit door enerzijds deze bedrijven en hun producten te volgen (via benchmarks) en anderzijds samen met deze bedrijven de markt van duurzaam beleggen te vergroten. Dit laatste doen we door onderzoeken uit te voeren en door events en trainingen te organiseren.

Beursgenoteerde bedrijven

De VBDO volgt de Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen op opbouwend-kritische wijze door middel van benchmarks en engagement-trajecten. Tegelijkertijd biedt de VBDO oplossingen, 'lessons learned' en 'best practices' aan waar mogelijk in haar onderzoeken en door praktische handleidingen, zoals bijvoorbeeld over verantwoord belastingbeleid.

Maatschappelijke organisaties

De VBDO is onder andere lid van MVO Nederland en het MVO Platform en trekt samen met NGO's op om de overheid en de politiek op te roepen duurzaamheid actiever te stimuleren en bedrijven op te roepen te verduurzamen. De VBDO richt zich daarbij op een normering die is gebaseerd op internationaal erkende normen. Daarbij is het nastreven van (inter-)nationale normen en afspraken belangrijker is dan het najagen van incidenten en kwesties.

Leden

De VBDO organiseert seminars en conferenties voor haar leden. Deze zijn gericht op kennisdeling en netwerken op het gebied van duurzaam beleggen en ondernemen, zoals bijvoorbeeld de 'Week van het Duurzaam Beleggen'.

Consumenten

Particulieren worden door de VBDO via traditionele en sociale media bereikt. Voor particuliere beleggers organiseert de VBDO ongeveer twee keer per jaar de beginnerscursus 'Duurzaam beleggen voor particuliere beleggers'.

Unieke positie

Waar mogelijk probeert de VBDO, gezien haar unieke positie, te bemiddelen tussen de verschillende groepen. Tenslotte is en blijft de VBDO een multi-stakeholderorganisatie, met haar mengeling van institutionele en particuliere leden. De institutionele leden bestaan op hun beurt uit financiële organisaties, adviseurs en dataproviders en maatschappelijke organisaties.

Dagelijkse werkzaamheden

De VBDO wil voor haar institutionele en particuliere leden stevige ambities realiseren. Dit doet de vereniging met een toegewijde directeur en een deskundig team dat zich met de dagelijkse werkzaamheden van de vereniging bezighoudt.

Structuur

Het bestuur heeft voornamelijk een toezichthoudende functie als het aankomt op de dagelijkse werkzaamheden. Zij bestuurt op afstand. De leden van het bestuur worden benoemd door de Algemene Ledenvergadering.

4. VBDO bestuur

BESTUURSVORZITTER J.P.H. Six

Datum van benoeming : 30 maart 2010.
Einde termijn : 2018 (tweede termijn).
Werkzaam als : Zelfstandig adviseur
(SIX*CSR Consulting).

Relevante nevenfuncties

- Voorzitter van de Regio Zuid van Stichting Fonds 1815 (financiële steun aan behoeftige militairen, oud-militairen en nagelaten betrekkingen);
- Algemeen Secretaris van het Studiegezelschap voor Economische Politiek (opg. 1931);
- Voorzitter Financiële Commissie van de Nederlandse Adelsvereniging;
- Eigenaar van SIX*CSR Consulting, adviesbureau voor maatschappelijk verantwoord ondernemen.

PENNINGMEESTER A. Jansen

Datum van benoeming : 6 oktober 2016.
Einde termijn : 2020 (Eerste termijn).
Werkzaam als : Manager Controlling Triodos Bank (Triodos Investment Management).

Relevante nevenfuncties

- Bestuurslid/penningmeester bij de Club of Rome;
- Bestuurslid/penningmeester Dutch Association;
- Bestuurslid/penningmeester KWS Fonds.

BESTUURSLID H. Van Eeghen

Datum van benoeming : 22 april 2015.
Einde termijn : 2019 (eerste termijn).
Werkzaam als : Senior Director, Mercy Corps.

Relevante nevenfuncties

- Bestuur Rabo Rural Fund;
- Bestuur twee familie fondsen;
- Adviseur WhyDonate;
- Adviseur Opportunity Internation.

BESTUURSLID R.L.M. Kooloos

Datum van benoeming : 17 april 2012.
Einde termijn : 2020 (Tweede termijn).
Werkzaam als : Director Sustainable Banking
ABN AMRO Bank N.V.

Relevante nevenfuncties

- Commissaris start Green Fonds 2;
- Lid Raad van Toezicht Green Business Club Zuid As;
- Bestuurder Global Compact Nederland;
- Worldconnector.

BESTUURSLID K.E.H. Maas

Datum van benoeming : 22 april 2015.
einde termijn : 2019 (eerste termijn).
Werkzaam als : Academic director
Impact Centre Erasmus en
programma-directeur van
het executive CSR Program.

Relevante nevenfuncties

- Lid Raad van Advies van De Groene Zaak;
- Lid Programma Raad MVO Nederland;
- Lid Sustainable Finance Lab;
- Lid Sustainable Pension Investment Lab;
- Lid Evaluatie Expert Panel FMO;
- Commissaris bij Erasmus Centre for Valorisation.

BESTUURSLID

M.J.A. Van Putten

Datum van benoeming : 30 maart 2010.
Einde termijn : 2018 (tweede termijn).
Werkzaam als : Managing Director Global
Accountability BV.

Relevante nevenfuncties

- Sinds mei 2013 Onafhankelijk Lid OESO National Contact Point;
- Lid Raad van Toezicht Fair Share Fund Triodos Bank;
- Member Panel Independent Complaints Mechanism FMO-DEG;
- Lid Bestuur Vereniging Achmea sinds 2016;
- 2017 design Complaints Mechanism Asian Infrastructure Investment Bank.

Het bestuur van de VBDO bestaat uit minimaal drie en maximaal zeven personen, die door de algemene vergadering worden benoemd. Een bestuurslid treedt uiterlijk vier jaar na zijn (her)benoeming af, volgens het vastgestelde rooster van aftreden. Een aftredend bestuurslid is slechts éénmaal herkiesbaar. De vergoedingen van het bestuur worden alleen gegeven op basis van gemaakte onkosten. Het bestuur stelt het rooster van aftreden vast.

Aansturing van de VBDO

De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de dagelijkse werkzaamheden en de aansturing van de medewerkers ligt bij de directeur, die aan het bestuur verantwoording aflegt. Op basis van de door de Algemene Ledenvergadering vastgestelde visie, missie en strategie stelt het bestuur het jaarplan en de daaraan gekoppelde begroting vast. De begroting wordt ter kennisgeving voorgelegd aan de Algemene Ledenvergadering.

VBDO Lidmaatschap

De VBDO heeft institutionele en particuliere leden. De leden zijn geïnteresseerd of werkzaam in het veld van duurzaam beleggen en/of duurzaam ondernemen. Alle leden hebben inspraak op de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering.

Platformoverleg

De vereniging organiseert ieder kwartaal voor de aangesloten organisaties een 'Platformoverleg'. Nieuwe initiatieven en samenwerkingsverbanden worden besproken. Kennis en ervaring op het terrein van duurzaam beleggen worden uitgewisseld.

Algemene Ledenvergadering

Tijdens de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering kunnen leden van de VBDO vragen stellen en invloed uitoefenen binnen de vereniging. Op 10 mei 2016 hield de VBDO haar Algemene Ledenvergadering in het Academiegebouw te Utrecht.

5. Onderzoeken en events

Samen met haar leden zorgt de VBDO ervoor dat duurzaam beleggen steeds beter op de kaart staat. Het werk van de vereniging bestaat voor een groot deel uit het uitvoeren van onderzoek en het organiseren van events rondom thema's op het gebied van verantwoord en duurzaam beleggen. VBDO vindt het belangrijk om transparant te zijn over haar werk. Daarom zijn de onderzoeken voor iedereen in te zien. Onderstaand een korte beschrijving van het onderzoek en de impact ervan.

Benchmark Verantwoord beleggen door Pensioenfondsen in Nederland

PFZW, het pensioenfonds van de sector zorg en welzijn, voerde in 2016 de lijst van meest verantwoord beleggende Nederlandse pensioenfondsen aan. Voor het tiende achtereenvolgende jaar stond het pensioenfonds op nummer 1. De VBDO doet jaarlijks onderzoek naar het verantwoord beleggingsbeleid van de 50 grootste pensioenfondsen.

De benchmark heeft haar impact

Pensioenfondsen en asset managers krijgen inzicht in hun prestaties en verbeterpunten en kunnen door deze benchmark aansturen op verduurzaming van het beleid en de uitvoering. Er is een consultatieronde geweest met de pensioenfondsen met als doelstelling de benchmark op een aantal punten te wijzigen. Hogere doelstelling is dat de pensioenfondsen meer 'best practices' gaan delen op het gebied van duurzaam beleggen. Het rapport is mogelijk gemaakt door FNV.

Overhandiging 'Benchmark verantwoord beleggen door pensioenfondsen' door VBDO directeur Angélique Laskewitz aan Peter Borgdorff, Directeur Pensioenfondsen Zorg en Welzijn.

International Responsible Investment Benchmark

In 2015 startte de VBDO met onderzoek naar de haalbaarheid van een internationale duurzame beleggingsbenchmark. VBDO organiseerde diverse bijeenkomsten en interviews met experts, NGO's en financiële instellingen. Komend jaar verkent de VBDO de mogelijkheden om internationale benchmarks rond de onderwerpen klimaat en verantwoord beleggen te ontwikkelen. Doel is om beleggers te helpen meer impact te maken op dat gebied. Tijdens de 'UN PRI in person 2016' bijeenkomst in Singapore presenteerde de VBDO de plannen aan een internationale groep beleggers. Het onderzoek is mogelijk gemaakt door het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Impact investing: from niche to mainstream

Het rapport over impact investing kreeg een feestelijke lancering op het 20-jarige jubileum event van de VBDO. Belangrijke inzichten uit het rapport zijn dat impact investing onterecht worstelt met het imago dat het een activiteit zou zijn voor filantropen en overheden. De VBDO ziet veel groeimogelijkheden als investeerders leiderschap tonen en ook de overheid zich inzet voor impact investing.

Impact investing is allang niet meer onbekend bij institutionele beleggers. Maar liefst 55 procent van de onderzochte pensioenfondsen en verzekeraars doet aan impact investing. Toch valt maar 1.7 procent van de totale beleggingen bij de door VBDO onderzochte partijen onder die noemer. Een kleine groep pensioenfondsen en verzekeraars neemt het voortouw. De drie grootste pensioenfondsen en de drie grootste verzekeraars nemen maar liefst 87 procent van de huidige markt voor impact investing voor hun rekening.

Bij impact investing zijn vier karakteristieken van belang: de intentie om een maatschappelijke impact te genereren, een competitieve return-on-investment, een lange-termijnstrategie en het meten van impact. De VBDO ondervroeg voor het onderzoek rond de 80 pensioenfondsen en verzekeraars.

Corporate Human Rights Benchmark

Institutionele beleggers krijgen een nieuw instrument om bedrijven de maat te nemen en impact te maken op het gebied van mensenrechten: de 'Corporate Human Rights Benchmark' (CHRB). Een gezamenlijk initiatief van mensenrechtenorganisaties en beleggers. De VBDO zit in de stuurgroep met onder meer de Nederlandse pensioenbelegger APG, de Britse verzekeraar Aviva en het Scandinavische Nordea Wealth Management.

De benchmark moet institutionele beleggers, die in toenemende mate duurzaam beleggen, helpen om bedrijven te beoordelen op hun prestaties rondom mensenrechten. Deze druk vanuit beleggers, maar ook de score op de benchmark zelf, moet bedrijven stimuleren om beter te presteren op mensenrechten. In totaal hebben al 85 vermogensbeheerders wereldwijd, goed voor 5.300 miljard dollar belegd vermogen, zich gecommitteerd aan de benchmark. De benchmark wordt in maart 2017 gelanceerd en is mede mogelijk gemaakt met steun van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, The Joseph Rowntree Charitable Trust en het UK Department of Business Innovation and Skills.

Tax Transparency Benchmark

Nederlandse multinationals zijn steeds transparanter over hun belastingbeleid. Dat bleek uit het onderzoek "Tax Transparency Benchmark" dat is uitgevoerd onder 68 Nederlandse multinationals. VBDO keek naar transparantie van het beleid en in hoeverre het beleid verantwoord was. 50 van de 68 onderzochte beursgenoteerde bedrijven zijn transparant over het gevoerde belastingbeleid. Het aantal bedrijven met een verantwoord belastingbeleid is het afgelopen jaar gestegen van 45 procent in 2015 tot 74 procent in 2016. In 2014 was dit nog maar 16 procent.

Toch heeft de VBDO een kritische voetnoot. Zo is maar 9% van de bedrijven transparant over de status en voortgang van de implementatie en uitvoering van het belastingbeleid. Dit ligt volgens de onderzoekers gedeeltelijk aan het gebrek aan kennis bij bedrijven over de wijze van rapporteren.

De VBDO ziet belastingbeleid als onderdeel van het MVO-beleid van een bedrijf. De vereniging ziet belastingen niet als inkomstenbron op zichzelf, maar als een duurzame investering in de ontwikkeling van de landen waar bedrijven actief zijn. Het onderzoek is tot stand gekomen met steun van PwC.

Met de hoogste scores op alle 'Tax Transparency Principles' wint DSM dit jaar de 'Tax Transparency Award'. Dat heeft de onafhankelijke jury van de award besloten. De aantoonbare intrinsieke motivatie van DSM om de transparantie van haar belastingbeleid te verbeteren, was de voornaamste reden om het chemieconcern de eerste prijs toe te kennen. De jury beloonde NN Group, BinckBank en VastNed met speciale vermeldingen, omdat zij de grootste stijgers in de ranglijst waren.

Tobacco and Dutch Institutional Investors

Meer dan de helft van de Nederlandse institutionele beleggers heeft geen beleid voor beleggen in de tabaksindustrie geformuleerd. Dat was een van de conclusies uit het onderzoek 'Tobacco and Dutch Institutional Investors', uitgevoerd door de VBDO in opdracht van de Hartstichting. De VBDO onderzocht 55 Nederlandse institutionele beleggers, waaronder 30 pensioenfondsen, 6 banken, 8 vermogensbeheerders en 11 verzekeraars. Uit het onderzoek bleek dat de helft van hen nog geen beleid heeft ontwikkeld op investeringen in de tabaksindustrie. Als voornaamste redenen daarvoor noemen de beleggers dat beleggingen in tabak 'nog niet op de agenda staan' binnen de organisatie en dat tabak 'een vrije keuze' van consumenten is. Daarnaast zou beleid op investeringen in de tabaksindustrie de risico-rendements- verhouding in gevaar brengen.

Voorafgaand aan de publicatie organiseerde de VBDO een Ronde Tafel met een aantal institutionele beleggers, die daardoor beter zicht kregen op de impact die de beleggingen hebben op gezondheid en misstanden in de keten op het gebied van mensenrechten en specifiek kinderarbeid.

Samenwerken aan transparantie van natuurlijk en sociaal kapitaal

VBDO en IUCN NL maken samen de impact op de natuur en het welzijn van mensen zichtbaar. Dit project vloeit voort uit de Green Deal met de Rijksoverheid die in 2014 is afgesloten.

IUCN NL is de Nederlandse tak van de International Union for Conservation of Nature (IUCN), 's werelds oudste en grootste unie voor natuurbescherming. Binnen de internationale IUCN-koepel werkt IUCN NL met groene organisaties, bedrijven, overheden en wetenschappers aan wereldwijd behoud van natuur als basis van de economie en maatschappelijk welzijn. De VBDO werkt met IUCN NL aan het vergroten van de positieve impact op natuurlijk kapitaal via de kapitaalmarkten in negen ecoregio's door het versterken van het maatschappelijk middenveld in de betreffende landen. Dit gebeurt door onderzoek naar: de financiële stromen naar mijnbouw-bedrijven in de Filippijnen, de betrokkenheid van Nederlandse financiële instellingen bij investeringen in de mijnbouw en vlees/veehouderijsector en beleid van Nederlandse financiële instellingen op natuurlijk kapitaal. Beide partijen ontwikkelen en geven trainingen over engagement voor NGO's.

Guide on natural capital and financial institutions

Samen met CREM bracht de VBDO de interactieve gids 'Guide on natural capital and financial institutions' uit. Deze interactieve gids is bedoeld voor financiële instellingen, die door de gids de relevantie van natuurlijk kapitaal beter kunnen inzien en kunnen vertalen naar hun investeringsbeleid. Financiële instellingen kunnen een self-assessment tool invullen en zien op welke onderwerpen ze zich kunnen verbeteren. De gids is internationaal uitgebracht en mogelijk gemaakt met steun van het Ministerie van Economische Zaken.

Duurzaam sparen en beleggen in Nederland

Jaarlijks onderzoekt de VBDO de samenstelling en grootte van de Nederlandse retail en private banking markt voor duurzaam sparen en beleggen. Duurzaam sparen kende voor het eerst in jaren een lichte krimp. In 2015 kromp de markt namelijk met 2,2 procent, naar een marktgrootte van 15,8 miljard euro. Dit is niet in lijn met de totale Nederlandse spaarmarkt die in 2015 met 4,1 procent is gegroeid. Het marktaandeel van duurzaam sparen komt daarmee in 2015 op 4 procent van de totale Nederlandse spaarmarkt die een omvang heeft van 389 miljard euro.

De totale duurzame beleggingsmarkt is in 2015 met 30,6 procent gegroeid van 11,5 miljard naar 15,1 miljard euro en een marktaandeel van 13 procent in 2015 (op een totale markt van 115,7 miljard Euro).

Deze zestiende versie van het onderzoek werd ondersteund door sponsors ABN AMRO, ASN Bank, ING Nederland en Triodos Bank.

Commitment aan de OECD guidelines door beursgenoteerde bedrijven

Het streven van de Nederlandse overheid is dat 90 procent van de Nederlandse multinationals zich committeert aan de OESO-richtlijnen. Uit het onderzoek "Commitment to OECD guidelines for multinational enterprises by Dutch stock listed companies", uitgevoerd door de VBDO onder 60 beursgenoteerde bedrijven, bleek dit percentage lager te liggen. 30 procent van de 60 bedrijven werken op dit moment volgens de OESO-richtlijnen. De belangrijkste belemmering is de onduidelijke toegevoegde waarde van publiekelijk committeren. Echter, met 24 bedrijven die hebben aangegeven mogelijk te willen voldoen in de toekomst, zijn voorzichtige eerste stappen richting het bereiken van het ambitieniveau gezet. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Een positief punt is dat de bezoeken van de VBDO aan de bedrijven aantoonbaar hebben geresulteerd in meer bekendheid en begrip van de toegevoegde waarde van de OESO-richtlijnen. De VBDO stelt vast dat 12 van de 60 onderzochte bedrijven nog niet van de OESO-richtlijnen op de hoogte waren voor het gesprek. Na het bezoek gaven 9 bedrijven aan dat zij de richtlijnen in de toekomst daadwerkelijk zullen volgen en nog eens 15 bedrijven dat zij zich er in de toekomst mogelijk aan willen committeren.

De belangrijkste aanbeveling van de VBDO is om bedrijven meer bewust te maken van het bestaan van de OESO-richtlijnen en de toegevoegde waarde van de richtlijnen beter over het voetlicht te brengen. Het Nationaal Contactpunt voor de OESO-richtlijnen (NCP) kan hier een belangrijke rol in spelen.

Bovendien is het aan te bevelen de implementatie van de richtlijnen zo praktisch mogelijk te maken voor bedrijven. Dit laatste kan bijvoorbeeld door goede voorbeelden van andere bedrijven te delen en door handvatten voor implementatie te bieden die aansluiten op de kernactiviteiten van de betreffende bedrijven.

Het kabinet heeft conform de toezegging in het Algemeen Overleg IMVO van 7 december 2016 – een brief gestuurd naar de bedrijven die volgens het onderzoek van VBDO in 2014 de OESO-richtlijnen niet expliciet in hun jaarverslag hanteerden als referentiekader voor hun MVO-beleid. In deze brief vroeg het kabinet informatie van deze bedrijven over de stappen die zij inmiddels gezet hebben of willen gaan zetten om de OESO-richtlijnen wel te hanteren. Het merendeel van de aangeschreven bedrijven heeft te kennen gegeven dat zij de OESO-richtlijnen zullen opnemen in het jaarverslag over het jaar 2016.

Analyse van aandeelhoudersvergaderingen 2016

Nederlandse beursgenoteerde bedrijven hebben amper beleid op het gebied van leefbaar loon in de internationale handelsketens. Dat was een van de hoofdconclusies uit het onderzoek van VBDO onder 37 bedrijven.

Slechts 2 van die 37 hebben beleid geformuleerd over leefbaar loon in opkomende markten of ontwikkelingslanden. Naast leefbaar loon werden de bedrijven ook onderzocht en tijdens bezoeken aan de aandeelhoudersvergaderingen bevraagd op verantwoord belastingbeleid en natuurlijk kapitaal.

VBDO vindt dat belastingbeleid onderdeel moet uitmaken van het duurzaamheidsbeleid van elke multinationale onderneming. Dat steeds meer bedrijven het thema op

de agenda zetten, stemt de VBDO tevreden. Het aantal bedrijven met een verantwoord belastingbeleid is de afgelopen jaren flink gestegen: van 3 procent in 2013 naar 78 procent in 2016. Een groot aandachtspunt is dat slechts 3 van

“Het contact met VBDO in het kader van het onderzoek is hierbij ondersteunend geweest”.

de 37 onderzochte bedrijven verslag doet volgens de internationale richtlijnen voor ‘Country by Country Reporting’, waarbij een onderneming per land inzichtelijk maakt hoeveel belasting zij afdraagt.

Ten slotte keek de VBDO naar beleid, acties en doelstellingen op het gebied van ‘Natuurlijk kapitaal’. Er zijn weinig bedrijven waarbij de VBDO terugziet dat dit beleid is gebaseerd op de directe en indirecte impact van het bedrijf. De VBDO raadt daarom bedrijven aan om de risico’s en impact op natuurlijke hulpbronnen in kaart te brengen, zowel voor de eigen operaties als in de gehele waardeketen.

Voetnoot 1

Bron: Verzamelbrief Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. Verzonden door het kabinet op 16 februari 2017 en gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Ingrid de Graaf, lid van de Raad van Bestuur Delta Lloyd, neemt het onderzoeksrapport 'Next steps in embedding corporate responsibility' in ontvangst uit handen van algemeen directeur VBDO Angélique Laskewitz en projectmanager VBDO Vicky van Heck.

Op 5 juli 2016 nam Ingrid de Graaf, lid van de Raad van Bestuur Delta Lloyd, het rapport met uitkomsten van de bezoeken aan aandeelhoudersvergaderingen 'Next steps in embedding corporate responsibility' in ontvangst uit handen van algemeen directeur VBDO Angélique Laskewitz en projectmanager VBDO Vicky van Heck. De aanleiding daarvan was de 'good practice' van de rapportage over verantwoord belastingbeleid in het jaarverslag van Delta Lloyd.

Stakeholder-dialoog met Arcadis

De VBDO organiseerde een stakeholderdialoog over de focus van het duurzaamheidsbeleid van Arcadis. Het doel van deze stakeholder-dialoog was om een materialiteitsanalyse te maken. VBDO voerde een enquête uit en verzorgde een fysieke bijeenkomst met stakeholders. De enquête en de bijeenkomst resulteerden in een discussie, waarvan de uitkomsten dienen als input voor de belangrijkste onderwerpen waarop Arcadis zich gaat richten in de materialiteitsanalyse. Bovendien heeft Arcadis haar duurzaamheidsbeleid aangepast naar aanleiding van de uitkomsten van deze stakeholder-dialoog en de materialiteitsanalyse en de uitkomsten stakeholder-dialoog zijn opgenomen in het jaarverslag over 2016 van Arcadis.

HUMAN - Round Tables Human Rights

VBDO organiseerde samen met met ICCO, PwC en CNV drie RondeTafelbijeenkomsten onder de titel "HUMAN" om de toepassing van de 'UN Guiding Principles on business & Human rights' te bevorderen.

De Ronde Tafels gingen respectievelijk over: Wetgeving, Mensenrechten bij de SDG's en effectief stakeholder engagement. De deelnemers hebben de uitkomsten van deze Ronde Tafels in de eigen organisatie geagendeerd en besproken. De samenwerking wordt volgend jaar nog doorgezet.

Cursus 'Verantwoord beleggen' voor het ABP Verantwoordingsorgaan

De VBDO gaf een training aan vijf leden van het verantwoordingsorgaan van Pensioenfondsen ABP over duurzaam beleggen. Het doel was om een vertaalslag te maken naar de rol van het verantwoordingsorgaan.

Ronde Tafel pensioenfondsen "Duurzaam beleggen rendeert"

Samen met BNP Paribas Securities Services organiseerde VBDO een Ronde Tafel voor pensioenfondsen. De mogelijkheden voor het opzetten en implementeren van een effectief duurzaam beleggingsbeleid binnen de pensioenfondsensector werden belicht. Daarnaast werden de mogelijkheden voor het behalen van duurzame rendementen gedeeld.

Seminar 'Duurzaamheid en strategische asset allocatie'

Allianz Global Investors en VBDO organiseerden begin 2016 een seminar over duurzaamheid en strategische asset allocatie onder leiding van Marleen Janssen Groesbeek (Lector Sustainable Finance & Accounting, Avans Hogeschool). PFZW, APG AM, DNB, Allianz Global Investors en VBDO deelden kennis en best practices.

Masterclasses Strategic Asset Allocation

De eerste in een serie van drie masterclasses over strategisch asset allocation en klimaatverandering organiseerde de VBDO aan het einde van 2016. Belangrijke punten daarbij zijn de portfoliorisico's in samenhang met de impact van klimaatverandering en de energietransitie. En de vraag welke stappen beleggers kunnen ondernemen op het gebied van asset allocatie om deze risico's te beheersen. Sprekers waren DNB, Allianz Global Investors, PBL en PGGM. De volgende twee masterclasses worden in 2017 gehouden.

Gongslag markeert het 20-jarig bestaan van de VBDO

Woensdag 3 februari luidde VBDO oprichter Piet Sprengers de gong op Beursplein 5 te Amsterdam. Sprengers opende hiermee niet alleen een nieuwe handelsdag, maar vierde samen met duurzame Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen het twintigjarig bestaan van de vereniging.

Naast Piet Sprengers (Hoofd Duurzaamheidsbeleid & Onderzoek van ASN Bank) stonden ook vertegenwoordigers van Unilever, PostNL, Heineken, Standard Life investments, a.s.r. en leden van het Bestuur en de Raad van Advies van de VBDO op het balkon. Een dag later, op 4 februari, vierde de VBDO haar jubileumjaar met het feestelijke congres 'Investing with impact' in het a.s.r. hoofdkantoor te Utrecht.

VBDO Conference “Investing with impact 2016”

“De steun van onze leden is cruciaal geweest voor VBDO om een duurzamere kapitaalmarkt te creëren”, dat zei VBDO bestuursvoorzitter Jan Pieter Six tijdens de conferentie “Investing with impact 2016”. De conferentie markeerde het 20-jarig bestaan van de VBDO. Uit handen van VBDO oprichter Piet Sprengers ontving de bestuursvoorzitter het glazen aandenken van de gongceremonie op de beurs van de voorgaande dag. Dit alles onder toezien van dagvoorzitter en BNR Nieuwsradio presentator Paul Laseur.

a.s.r.-CEO Jos Baeten heette als gastheer iedereen trots welkom in het pas verbouwde hoofdkantoor. Een transparante en inspirerende omgeving, waar vol lof over gesproken werd. Amanda Young, Head of Responsible Investment van Standard Life Investments nam het stokje over. Zij benadrukte dat het in acht nemen van ESG-factoren de laatste tien jaar is gegroeid. Tegelijkertijd blijft de noodzaak bestaan om bedrijven te wijzen op langetermijnbelangen van alle stakeholders om investeren met impact mogelijk te blijven maken.

“VBDO stelt terecht: meer doen aan Impact Investing: investeringen met economische én sociale en ecologische impact”, sprak External Senior Advisor van EY, Hoogleraar Erasmus Universiteit Rotterdam en oud-Minister-President Balkenende. Zijn keynote speech werd met veel enthousiasme ontvangen door het publiek.

Projectmanager Duurzaam Beleggen Jacqueline Duiker presenteerde het nieuwe VBDO-rapport “Impact investing, from niche to mainstream. Impact investing is allang niet meer onbekend bij institutionele beleggers”, zo concludeerde zij. Maar liefst 55 procent van de door de VBDO onderzochte pensioenfondsen en verzekeraars doet aan impact investing. Toch valt maar 1.7 procent van het totaal aan beleggingen onder die noemer. Verdere groei vraagt volgens de VBDO om innovatie en leiderschap van institutionele beleggers.

Tax Transparency, Impact investing, Natural Capital and financial institutions en Investing with impact waren onderwerp van gesprek tijdens de ‘in depth sessions’. Daarna volgde een afsluiting met de ‘call to action’ van de VBDO: “We are aware of the importance of impact investing. We support the further development by: exploring opportunities across asset classes and sharing knowledge and expertise”. Twintig leden van de VBDO ondertekenden deze call to action en zorgden samen voor een feestelijk einde van deze bijzondere dag.

VBDO oprichter Piet Sprengers en dagvoorzitter Paul Laseur op het jubileumcongres.

Beleggersfair 2016

Het jaarlijkse beleggersevent voor en door beleggers, de 'BeleggersFair 2016' in de RAI Amsterdam is het grootste beleggersevenement van Nederland. Een dag voor particuliere beleggers op ieder niveau met stands, masterclasses en optredens van beursgoeroes

Lancering rapport 'Duurzaam sparen en beleggen'

De discussie over duurzaam sparen en beleggen barstte los tijdens de eerste ronde masterclasses. De VBDO zorgde onder leiding van directeur Angélique Laskewitz voor een scherpe discussie met ABN AMRO, ASN Bank, Triodos Bank en ING Bank met als uitgangspunt de nieuwste cijfers uit het rapport "Duurzaam sparen en beleggen in Nederland." Het rapport geeft een actuele kijk op de laatste trends in duurzaam sparen en beleggen. Voor zowel particuliere beleggers als professionals in de financiële sector is het rapport een baken om op te varen. VBDO heeft deze bijeenkomst cadeau gegeven aan de vier sponsors van het onderzoek.

In een live talkshow op de beursvloer van de BeleggersFair nam Angélique Laskewitz plaats in het analistenpanel met Jacqueline van der Neut (Senior Specialist Investment Funds & Alternative Investments van ABN AMRO MeesPierson en Ruben Munsterman (Redacteur Business Insider). In het onderhoudende gesprek werden belemmeringen en kansen voor duurzaam en verantwoord beleggen besproken.

Masterclass VigeoEiris in samenwerking met de VBDO:

Zijn de beleggingsmethoden van vandaag geschikt voor de doelen van morgen?

Ludovic d'Otreppe van VigeoEiris.

Duurzaam beleggen is minder ingewikkeld en geeft een betere performance dan beleggers denken. Bovendien is duurzaam beleggen veel belangrijker dan men zich kan voorstellen. Ludovic d'Otreppe (Regional Director Northern and Eastern Europe van VigeoEiris) liet dat in deze masterclass zien.

Daarnaast maakte Ludovic d'Otreppe aan de deelnemers van deze masterclass duidelijk dat ze hun bank of verzekeraar kunnen aanspreken om verantwoord te beleggen en kregen ze inzicht in de data die nodig zijn om duurzaam en verantwoord te beleggen.

Instapcursus duurzaam beleggen voor particulieren

De VBDO organiseerde de cursus 'Duurzaam Beleggen voor Beginners' voor het vierde achtereenvolgende jaar. Deze cursus richtte zich op particuliere beleggers en belichtte de mogelijkheden die er zijn om als particulier te beleggen op een verantwoorde manier. Kortom: een unieke kans om de benodigde basiskennis op te doen om zelf duurzaam te gaan beleggen. VBDO organiseerde de cursus in samenwerking met IBS Capital Allies, BinckBank en DoubleDividend. VBDO bood de cursus gratis aan voor haar particuliere leden.

Media

VBDO haalde met haar onderzoeken de media in binnen- en buitenland. Daarnaast werd de VBDO benaderd door journalisten als expert op het gebied van duurzaam beleggen en ondernemen. In bijlage 4 vindt u het totaaloverzicht van offline media.

E-mail marketing, website en social media

De VBDO brengt twee nieuwsbrieven uit. Een gericht op institutionele leden en een kwartaalnieuwsbrief gericht op particuliere leden en overige geïnteresseerden. De VBDO stuurt gerichte email marketing nieuwsbrieven uit om bepaalde doelgroepen te uit te nodigen voor events. De mailcampagnes scoren stevast boven het gemiddelde openingspercentage van het sectorgemiddelde van 'Business and Finance'. Dit laat zien dat de relevantie voor de doelgroepen hoog is.

Via de Website, Twitter-account, Facebook, LinkedIn Group en LinkedIn Company Page deelt de VBDO nieuws over haar onderzoeken, acties en nieuws van haar leden, teamleden en geïnteresseerden. Daarnaast deelt de vereniging algemeen nieuws over duurzaam beleggen en duurzaam ondernemen van haar leden op verschillende kanalen.

VBDO LINKEDIN GROUP	400
LINKEDIN COMPANY PAGE	589
TWITTER	1950
FACEBOOK	137
TOTALE AANTAL ONLINE IMPRESSIES	
AFGELOPEN JAAR:	1.770.372

Internationale netwerken

De VBDO is aangesloten bij een aantal internationale netwerken. Hierdoor dragen we bij aan de verspreiding van kennis en expertise over duurzaam beleggen en duurzaam ondernemen.

Eurosif

Eurosif is de Europese zusterorganisatie van de VBDO en heeft als doel de duurzaamheid van Europese financiële markten te bevorderen. De VBDO maakt deel uit van het Eurosif bestuur en is sinds de oprichting in 2001 lid. Voormalig VBDO-directeur Giuseppe van der Helm werd in de zomer van 2009 president van Eurosif. Deze functie legde hij neer in november 2015.

Global Sustainable Investment Alliance (GSIA)

De GSIA brengt in 2015 de tweede Global Sustainable Investment Review uit. Dit is een rapport over de omvang en de trends binnen de duurzame beleggingsmarkt. De GSIA is in 2012 opgericht en is een wereldwijd samenwerkingsverband voor duurzaam beleggen waar VBDO bij aangesloten is.

ERIN (European Responsible Investment Network) via ShareAction

ERIN is het netwerk van Europese NGO's die verantwoord beleggen willen bespoedigen. In 2016 is een eerste bijeenkomst en platform gecreëerd om kennis te delen. VBDO is onderdeel van de stuurgroep van ERIN en werkgroep op het gebied van mensenrechten. Door deelname aan dit netwerk is het mogelijk om een meer geïnformeerde uitvoering van activiteiten rondom de bezoeken van aandeelhoudersvergadering en kennisdeling beter in staat een dialoog te voeren met financiële instellingen.

VBDO-team

Fatima Achouitar
Office Manager and
Financial Administration

Jacqueline Duiker
Senior Projectmanager
Responsible Investment

Vicky van Heck
Senior Projectmanager
Sustainability and
Responsible Investment

Hester Holtland
Junior Projectmanager
Sustainability and
Responsible Investment

Angélique Laskewitz
Executive Director

Ingmar Schuurmans
Junior Projectmanager
Sustainability and
Responsible Investment

Sigi Simons
PR and Communications

Rudy Verstappen
Senior Projectmanager
Responsible Investment

Frank Wagemans
Senior Projectmanager
Responsible Investment

Jan van Zijtveld
Manager Finance
and Operations

6. VBDO en financiën

Balans per 31 december

(na resultaatbestemming)

	€	31/12/16 €	€	31/12/15 €
ACTIVA				
Immateriële vaste activa				
Software en licenties		25.338		30.072
Materiële vaste activa				
Inventaris en apparatuur		6.418		6.674
Financiële vaste activa				
Effecten		8.868		9.544
Vlottende activa				
Vorderingen			-	
Debiteuren	47.507		151.329	
Waarborgsom	905		905	
Vooruitbetaalde kosten en overlopende activa	16.610		22.533	
Totaal vorderingen	65.022		174.767	
Liquide middelen	65.275		139.393	
Totaal vlottende activa		130.297		314.160
TOTAAL ACTIVA		170.921		360.450
PASSIVA				
Eigen vermogen				
Algemene reserve	- 21.758		52.667	
Bestemmingsreserve Innovatiefonds	-		-	
		- 21.758		52.667
Voorziening				
			-	24.000
Kortlopende schulden en overlopende passiva				
Crediteuren	18.766		45.268	
Loonheffing en sociale premies	21.959		21.100	
Omzetbelasting	2.080		11.642	
Vooruitontvangen bedragen	63.582		73.605	
Nog te betalen kosten	86.292		132.168	
		192.679		283.783
TOTAAL PASSIVA		170.921		360.450

Staat van baten en lasten

	Werkelijk 2016		Begroot 2016		Werkelijk 2015	
	€	€	€	€	€	€
BATEN						
Contributies	274.612		290.000		263.584	
Bijdrage innovatiefonds	33.795		26.000		26.022	
Projectbaten	579.686		675.000		658.178	
Financiële baten en lasten	547		1.000		1.661	
Diverse baten	<u>15.694</u>		<u>5.000</u>		<u>4.466</u>	
TOTAAL BATEN	904.334		997.000		953.911	
LASTEN						
Personeel	721.651		700.000		681.774	
Reis- en verblijf	10.712		12.000		16.670	
Communicatie	17.078		15.000		8.976	
Huisvesting	40.736		72.000		37.925	
Algemeen	58.797		50.000		51.756	
Afschrijvingen	11.266		8.000		7.121	
Projectkosten	55.812		50.000		125.111	
Diverse lasten	-		-		5.410	
Bijzondere lasten	<u>62.707</u>		<u>60.000</u>		<u>119.269</u>	
TOTAAL LASTEN	<u>978.759</u>		<u>967.000</u>		<u>1.054.012</u>	
RESULTAAT	<u><u>- 74.425</u></u>		<u><u>30.000</u></u>		<u><u>- 100.101</u></u>	
Toegevoegd aan:						
Algemene reserve	- 74.425		30.000		- 100.101	
Bestemmingsreserve	<u>-</u>		<u>-</u>		<u>-</u>	
RESULTAAT NÁ RESULTAAT-BESTEMMING	<u><u>- 74.425</u></u>		<u><u>30.000</u></u>		<u><u>- 100.101</u></u>	

Kasstroomoverzicht

	€	2016 €	€	2015 €
Liquide middelen begin boekjaar		139.393		165.914
Liquide middelen einde boekjaar		65.275		139.393
TOENAME				
LIQUIDE MIDDELEN		- 74.118		- 26.521
Kasstroom uit operationele activiteiten:				
Resultaat	- 74.425		- 100.101	
Afschrijvingen	11.266		7.121	
		- 63.159		- 92.980
Veranderingen in werkkapitaal:				
Toename c.q. afname vorderingen en voorraad	109.745		- 79.381	
Toename c.q. afname schulden	- 115.104		186.183	
		- 5.359		106.802
		- 68.518		13.822
Kasstroom uit investeringsactiviteiten:				
Investerings in immateriële vaste activa	2.477		34.200	
Investerings in materiële vaste activa	3.797		5.569	
Investerings in financiële vaste activa	- 674		574	
		5.600		40.343
AFNAME		- 74.118		- 26.521

Grondslagen van waardering en resultaatbepaling

De jaarrekening is opgesteld conform de richtlijn jaarverslaggeving van "Kleine rechtspersonen afdeling C 1 organisaties zonder winststreven"

Grondslagen van waardering

Immateriële en Materiële vaste activa

De immateriële vaste activa zijn opgenomen tegen historische aanschafwaarde. De afschrijvingstermijn is 5 jaar. De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen historische aanschaffingsprijs. Het gehanteerde afschrijvings- percentage bedraagt 20% voor inventaris, automatiseringsapparatuur wordt afgeschreven in drie jaar, derhalve 33,33%. Alle inventaris wordt afgeschreven tot nihil. In het jaar 2016 is voor ca. € 3.800 aan nieuwe bedrijfsmiddelen geïnvesteerd. Bedragen boven de € 450 worden geactiveerd.

Financiële vaste activa

Effecten zijn gewaardeerd tegen marktwaarde op balansdatum.

Onderhanden werk

Het onderhanden werk wordt gewaardeerd tegen de daaraan bestede kosten, zoals werk door derden etc. en de werkelijk bestede uren van het eigen personeel tegen vaste interne tarieven vermindert met een eventuele voorziening voor voorzienbare verliezen en in rekening gebrachte (deel-)facturen. Zodra een betrouwbare schatting kan worden gemaakt van het resultaat van het onderhanden werk, worden de opbrengsten en lasten in de staat van baten en lasten verwerkt naar rato van de voortgang van het stadium van voltooiing van het project. (Percentage of Completion). Het stadium van voltooiing van het onderhanden werk wordt bepaald op basis van het percentage van de gemaakte kosten ten opzichte van de meest recente inschatting van de in totaal verwachte kosten.

Overige activa en passiva

De vorderingen, liquide middelen, voorziening, schulden en overlopende activa en passiva worden opgenomen tegen geamortiseerde kostprijs; Waardering van vorderingen geschiedt eventueel onder aftrek van een voorziening wegens oninbaarheid, gebaseerd op een individuele beoordeling van de vorderingen.

Grondslagen van resultaatbepaling

Projecten

De kosten van de in deze jaarrekening opgenomen projecten bestaan uit toegerekende directe lasten, overhead en personele lasten. De allocatie van de overhead en personele lasten is berekend op basis van de werkelijk gemaakte uren zoals verantwoord in het urenregistratie- systeem van de VBDO.

Op meerjarige projecten wordt - in overleg met de opdrachtgever - jaarlijks het projectresultaat bepaald en aan de opdrachtgever in rekening gebracht.

Bepaling resultaat

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen baten en lasten over het boekjaar. De baten worden verantwoord in het verslagjaar waarin deze zijn gerealiseerd. De kosten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Continuïteit

De reserves belopen per 31 december 2016 € 21.758 negatief. De kortlopende schulden bedragen per 31 december 2016 € 192.679 en overstijgen de totale activa met € 21.758. Het tekort over 2016 bedraagt € 74.425. Deze condities duiden op het bestaan van een onzekerheid van materieel belang op grond waarvan gereede twijfel zou kunnen bestaan over de continuïteitsveronderstelling van Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling. Inmiddels zijn de nodige maatregelen getroffen om de continuïteit te waarborgen; zie hiervoor pagina 9 van dit jaarverslag.

Verschillenanalyse

BALANS

Ten laste van de post immateriële vaste activa heeft in 2016 een investering van € 2.477 plaatsgevonden, die verband houdt met de aanpassing van de AVA-tool. In 2016 is ten laste van de post materiële vaste activa in totaal € 3.798 geïnvesteerd voor de vervanging van laptops en de aanschaf van overige computerapparatuur. De aandelen, die wij aanhouden voor het uitoefenen van stemrecht op de AVA's, zijn in het verslagjaar fractioneel in koers gedaald tot een bedrag van € 8.762. Het totaal van de balans-post financiële vaste activa is afgenomen als gevolg van het opheffen van twee beleggingsrekeningen. De post debiteuren is eind 2016 aanzienlijk afgenomen tot een bedrag van € 47.507. De voorziening dubieuze debiteuren werd in het verslagjaar volledig afgebouwd. De liquide middelen namen met circa € 74.000 af tot een totaalbedrag van € 65.275. Voor de bestemmingsreserve innovatiefonds is in 2016 van zowel institutionele als particuliere leden een totale bijdrage van € 33.795 ontvangen. Met dit bedrag heeft de VBDO een aantal nieuwe en innovatieve projecten gefinancierd, waarvoor geen dan wel geen volledige financiering kon worden verkregen. Voor een overzicht van deze projecten en het verloop van de bestemmingsreserve in het boekjaar wordt verwezen naar de toelichting op de balans op pagina 31 van dit jaarverslag. De kortlopende schulden en overlopende activa zijn in 2016 met circa € 91.000 afgenomen als gevolg van een afname van de post crediteuren, lagere btw-africht en de afname van de post nog te betalen kosten met circa € 46.000.

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

De aanwas in institutionele leden heeft zich ook in 2016 voortgezet. Hierdoor stegen deze contributies met 4,7% tot een bedrag van € 254.248. Ook de bijdrage aan de bestemmingsreserve innovatiefonds steeg in het verslagjaar met ca. 30% naar € 33.795. Door de verantwoording van de netto-opbrengst van het lustrumcongres in februari 2016 bij diverse baten is deze post toegenomen tot een totaalbedrag van € 15.694. Door de directiewisseling begin 2016 is de acquisitie op nieuwe projecten aanzienlijk vertraagd. Dit heeft ertoe geleid dat de begroting 2016 niet werd gehaald en dat een aantal projecten met een opbrengstwaarde van circa € 100.000 moest worden overgeheveld naar het volgend boekjaar. De externe kosten van de uitgevoerde projecten lag in 2016 aanzienlijk lager dan het jaar ervoor en kwam uit op een bedrag van € 55.812.

Ten opzichte van de realisatie 2015 daalden de totale baten (contributies, projectbaten en overige baten) in het verslagjaar met circa 5% naar een totaalbedrag van € 904.334.

De post personeelskosten steeg in het verslagjaar ten opzichte van de begroting met ca. 3%. Deze stijging wordt vooral veroorzaakt door een stijging van de premie verzuimverzekering en een toename van de post pensioenen. Het percentage aan projecten doorberekende personeelskosten kwam – evenals in 2015 – uit op 75%.

De uitgaven voor de post communicatie kwamen in 2016 uit op een totaalbedrag van € 17.078 en lagen daarmee circa 14% hoger dan begroot. Deze extra kosten zijn vooral toe te schrijven aan de gewijzigde opzet van de platformbijeenkomsten ten behoeve van onze institutionele leden.

De post bijzondere lasten heeft in zijn geheel betrekking op de kosten, die verband houden met de nasleep van de eind 2015 doorgevoerde directiewisseling. Voor een toelichting wordt verwezen naar pagina 34 van dit jaarverslag.

Toelichting op de balans (activa)

	AVA-TOOL €	ECORGANIZER €	TOTAAL €
IMMATERIËLE VASTE ACTIVA			
<i>Stand per aanvang boekjaar</i>			
Aanschafwaarde	14.181	20.019	34.200
Cumulatieve afschrijving	- 2.127	- 2.001	- 4.128
Boekwaarde aanvang boekjaar	<u>12.054</u>	<u>18.018</u>	<u>30.072</u>
<i>Mutaties in het boekjaar</i>			
Investerings	2.477	-	2.477
Desinvesteringen	-	-	-
Afschrijvingen	- 3.208	- 4.003	- 7.211
Totaal mutaties in het jaar	<u>- 731</u>	<u>- 4.003</u>	<u>- 4.734</u>
<i>Stand per ultimo boekjaar</i>			
Aanschafwaarde	16.658	20.019	36.677
Cumulatieve afschrijving	- 5.335	- 6.004	- 11.339
Stand einde boekjaar	<u>11.323</u>	<u>14.015</u>	<u>25.338</u>
	INVENTARIS €	APPARATUUR €	TOTAAL €
MATERIËLE VASTE ACTIVA			
<i>Stand per aanvang boekjaar</i>			
Aanschafwaarde	8.579	32.779	41.358
Cumulatieve afschrijving	- 6.712	- 27.972	- 34.684
Boekwaarde aanvang boekjaar	<u>1.867</u>	<u>4.807</u>	<u>6.674</u>
<i>Mutaties in het boekjaar</i>			
Investerings	-	3.796	3.796
Desinvesteringen	-	-	-
Afschrijvingen	- 804	- 3.251	- 4.055
Totaal mutaties in het jaar	<u>- 804</u>	<u>545</u>	<u>- 259</u>
<i>Stand per ultimo boekjaar</i>			
Aanschafwaarde	8.579	36.578	45.157
Cumulatieve afschrijving	- 7.516	- 3.123	- 38.739
Stand einde boekjaar	<u>1.063</u>	<u>5.355</u>	<u>6.418</u>

Toelichting op de balans (activa)

	31-12-2016 €	31-12-2015 €
FINANCIËLE VASTE ACTIVA		
<i>Effecten</i>		
Effectenrekening Rabobank	8.762	8.623
Triodos Sustainable Mixed Fund	106	108
Binck Bank	-	490
ASN Duurzaam Mixfonds	-	323
	8.868	9.544
VLOTTENDE ACTIVA		
<i>Debiteuren</i>		
Uitstaande vorderingen	47.507	152.112
Af: voorziening oninbaar	-	783
	47.507	151.329
<i>Waarborgsom</i>		
TNT depot bedrag	905	905
	905	905
<i>Vooruitbetaalde kosten en overlopende activa</i>		
Nog te ontvangen interest	575	1.100
Vooruitbetaalde huur en servicekosten	6.664	6.656
Ziekteverzuimverzekering, uitkering december	-	1.182
Pensioenpremie	-	2.274
Diverse vooruitbetaalde kosten	5.376	11.321
Compensatie transitievergoeding	3.995	-
	16.610	22.533
LIQUIDE MIDDELEN		
ING betaalrekening	5.754	30.480
ING inbedrijfrekening	28	28
Rabobank rekening-courant	1.366	1.430
Rabobank beleggersrekening	1.188	929
Rabobank bedrijfsspaarrekening	1.102	1.102
ASN sparen zakelijk	55.837	105.424
	65.275	139.393

Alle liquide middelen zijn direct opeisbaar.

VBDO - Toelichting op de balans

31 december 2016

Eigen Vermogen	01.01.2016 Stand	Toevoeging	Onttrekking	Mutatie 2016	31.12.2016 Stand
Algemene Reserve	52.667	-	74.425	(74.425)	(21.758)
Bestemmingsreserve Innovatiefonds:	-	33.795	33.795	-	-
Totaal	52.667	33.795	108.220	(74.425)	(21.758)

De algemene reserve heeft ten doel de continuïteit van de organisatie voor een langere periode te waarborgen. Voor de omvang van deze reserve hanteert het bestuur een normering, die gelijk is aan de helft van de voor dat jaar begrote personeels- en huisvestingskosten.

Voor 2016 kan de omvang van de algemene reserve becijferd worden op een bedrag van € 376.0000; aan het einde van het boekjaar en na verwerking van het resultaat komt deze reserve uit op een bedrag van circa € -22.000. De komende jaren zal verder prioriteit worden gegeven aan de versterking van de algemene reserve.

In 2016 hebben zowel de institutionele - als de particuliere leden een extra financiële bijdrage geleverd aan de bestemmingsreserve Innovatiefonds. In totaal is voor het Innovatiefonds een bedrag van € 33.795 ontvangen. Uit het Innovatiefonds zijn in 2016 de volgende projecten (mede)gefinancierd:

Project	Omschrijving	Totale kosten	Ov. financiering	Projectlasten	T.l.v. Innovatiefonds
16.350	Corporate Human Rights Benchmark	20.584	19.234	1.350	1.350
16.616	Inst. Beleggers en Tabak	24.734	19.997	4.737	4.737
16.613	Cursus Pensioenfonds-bestuurders	13.315	-	13.315	13.315
16.685	Strag. Asset Allocatie	10.408	10.000	408	408
16.410	Natuurlijk Kapitaal	23.795	17.656	6.139	6.139
16.850	Week Duurzaam Beleggen	10.870	1.425	9.445	7.846
Totaal		103.706	68.312	35.394	33.795

Toelichting op de balans (passiva)

	31-12-2016 €	31-12-2015 €
VOORZIENING	-	24.000
KORTLOPENDE SCHULDEN EN OVERLOPENDE PASSIVA		
<i>Crediteuren</i>		
Nog te betalen facturen	18.766	45.268
<i>Loonheffing en sociale premies</i>		
Aangifte loonheffing december	21.959	21.100
<i>Omzetbelasting</i>		
Aangifte omzetbelasting 4e kwartaal 2016	2.080	11.642
<i>Vooruitontvangen bedragen</i>		
Projectbaten vooruit ontvangen	122.045	137.789
Af: project uren doorrekening OHW	-	14.546
project kosten al betaald	58.463	49.638
	63.582	73.605
<i>Nog te betalen kosten</i>		
Reservering vakantiegeld, verlofdagen en 13e maand	79.226	74.204
Accountant jaarcontrole	6.655	5.000
Overig	411	52.964
	86.292	132.168

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN RECHTEN EN VERPLICHTINGEN

Er is een huurcontract afgesloten t.b.v. Pieterstraat 11 te Utrecht. In 2016 bedroeg de huur € 8.375 per kwartaal; de maand september is huurvrij. Het huurcontract loopt tot 1 september 2017 .

Toelichting op de staat van baten en lasten

	Werkelijk 2016 €	Begroot 2016 €	Werkelijk 2015 €
BATEN			
<i>Contributies</i>			
Institutionele leden	254.248	235.000	242.774
Particulieren	20.364	22.000	20.810
Bijdrage Innovatiefonds	33.795	25.000	26.022
Financiële baten en lasten	547	1.500	1.661
Diverse baten	15.694	7.500	4.466
	<u>324.648</u>	<u>291.000</u>	<u>295.733</u>
Activiteiten Baten	<u>579.686</u>	<u>565.000</u>	<u>658.178</u>
In de diverse baten 2016 is het positief saldo van € 12.468 begrepen van het VBDO- lustrumcongres.			
Hieronder volgt een specificatie van de baten van de in 2016 en 2015 gereedgekomen projecten. De baten hebben betrekking op de in die jaren aan afnemers van onze diensten gefactureerde bedragen.			
<i>Projecten Duurzaam Beleggen:</i>			
Benchmarks	25.000		78.032
Impact Investing	-		51.906
Kennisoverdracht	4.797		8.750
Marktonderzoek	329.119		119.910
Overige projecten	21.226		124.950
	<u>380.142</u>	<u>375.000</u>	<u>383.548</u>
<i>Projecten Duurzaam Ondernemen:</i>			
Multistakeholderdialogen	28.433		91.383
Benchmarks	35.494		67.306
Human Rights Conference	25.164		28.657
Engagement	-		33.830
Overige projecten	97.619		9.229
	<u>186.710</u>	<u>300.000</u>	<u>260.405</u>
<i>Projecten Communicatie:</i>			
Seminars	11.409		2.600
Week Duurzaam Beleggen	1.425		7.500
Overige projecten	-		4.125
	<u>12.834</u>	<u>-</u>	<u>14.225</u>
Totale activiteiten Baten	<u>579.686</u>	<u>675.000</u>	<u>658.178</u>

Toelichting op de staat van baten en lasten

	Werkelijk 2016 €	Begroot 2016 €	Werkelijk 2015 €
LASTEN			
<i>Personeel</i>			
Salarissen	542.520		547.202
Sociale lasten	92.443		104.482
Pensioenen	36.394		33.998
Overige personeelskosten	52.453		28.464
Ontvangen ziekengeld	- 2.159		- 32.372
	721.651	700.000	681.774
In 2016 waren er gemiddeld 12,18 FTE's werknemers in loondienst (2015 : 11,1 FTE's). De uitbreiding houdt verband met tijdelijke vervanging voor langdurig zieke medewerkers. Onder de post salarissen is ook een bedrag van € 12.595 opgenomen uit hoofde van verstrekte stagevergoedingen.			
<i>Reis- en verblijf</i>	10.712	12.000	16.670
<i>Communicatie</i>			
Nieuwsbrieven en publicaties	1.540		2.800
Websites	3.702		2.711
Overige communicatie	11.836		3.465
	17.078	15.000	8.976
<i>Huisvesting</i>			
Huur kantoor	30.708		30.718
Servicekosten	5.264		4.731
Overige huisvesting	4.764		2.476
	40.736	72.000	37.925
<i>Algemeen</i>			
Kantoor	30.354		28.485
Accountant	11.072		6.911
Administratie	7.029		5.597
Bestuur en Raad van Advies	3.171		2.939
Overige algemene kosten	7.171		7.824
	58.797	50.000	51.756
Het bestuur kan aanspraak maken op een onkostenvergoeding: voorzitter € 1.000, penningmeester € 500 en overige leden € 250 per jaar.			
<i>Afschrijvingen</i>			
Inventaris	804		747
Apparatuur	3.251		2.126
Immateriële vaste activa	7.211		4.128
	11.266	8.000	7.001
<i>Diverse lasten</i>	-	-	- 5.410
<i>Bijzondere lasten</i>	62.707	60.000	119.269

Deze post heeft in zijn geheel betrekking op kosten verbandhoudend met de directiewisseling in maart 2016. De specificatie is als volgt: kosten interimmanagement € 48.896, kosten selectie en werving nieuwe directeur € 6.050 en overige kosten € 7.761.

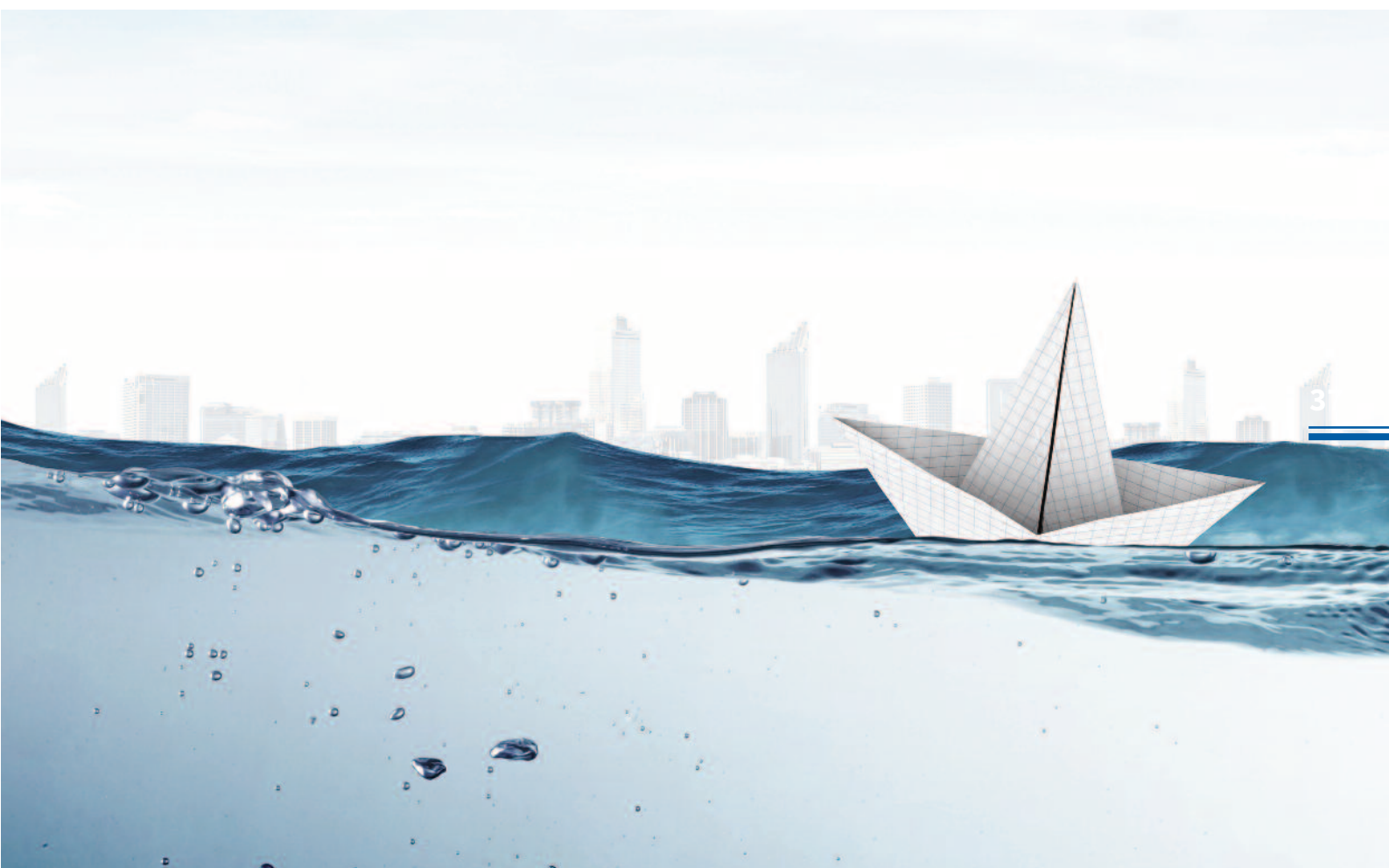
Toelichting op de staat van baten en lasten

	Werkelijk 2016 €	Begroot 2016 €	Werkelijk 2015 €
Onderstaand volgt een specificatie van de lasten van de in 2016 en 2015 gereedgekomen projecten. Deze lasten bestaan uit de directe lasten, zoals directe inkopen, werk derden en de werkelijk bestede uren tegen vaste tarieven. Ter vermijding van dubbel telling wordt op het totaal van de aldus bepaalde directe lasten het eigen personeel (in productie gedekte kosten) in mindering gebracht. In de begroting zijn alleen de directe inkopen verantwoord.			
Activiteiten lasten			
Totale activiteitenlasten	596.325	-	639.505
af: in productie gedekte kosten	540.513	-	514.394
	55.812	50.000	125.111
Conform de indeling van de projecten op pagina 33 kan de post totale activiteitenlasten als volgt worden onderverdeeld:			
Projecten Duurzaam Beleggen			
Benchmarks	38.829		82.647
Impact Investing	6.955		62.533
Kennisoverdracht	15.955		10.487
Marktonderzoek	312.943		86.949
Overige projecten	27.188		140.561
	401.870	200.000	383.177
Projecten Duurzaam Ondernemen			
Multistakeholderdialogen	19.420		48.044
Benchmarks	46.846		67.753
Human Rights Conference	15.732		21.496
Engagement	13.978		43.520
Overige projecten	77.179		59.807
	173.155	200.000	240.620
Projecten Communicatie			
Seminars	10.430		4.275
Week Duurzaam Beleggen	10.870		10.683
Overige projecten	-		750
	21.300	65.000	15.708
Totale activiteitenlasten	596.325	465.000	639.505

Het nagekomen resultaat projecten 2015 van € 2.192 is toegevoegd aan de post overige projecten bij het onderdeel Duurzaam Ondernemen. De externe kosten verband houdend met de AVA- bezoeken (€ 13.768) zijn in 2016 verantwoord onder de post Engagement .

Begroting 2017

	Begroting 2017 €	Realisatie 2016 €	Begroting 2016 €
BATEN			
Contributies institutioneel	350.000	254.248	270.000
Contributies particulier	20.000	20.364	20.000
Bijdragen Innovatiefonds	30.000	33.795	26.000
Financiële baten en lasten	1.000	547	1.000
Projectbaten	425.000	579.686	675.000
Overige baten	2.500	15.694	5.000
TOTAAL	<u>828.500</u>	<u>904.334</u>	<u>997.000</u>
LASTEN			
Projectlasten kosten incl personeel	465.000	596.325	525.000
Personeel	630.000	721.651	700.000
Doorrek. naar project	- 430.000	- 540.513	- 475.000
Reis en verblijf	10.000	10.712	12.000
Communicatie	25.000	17.078	15.000
Huisvesting	37.000	38.800	52.000
Verhuizing en inrichting	-	1.936	20.000
Algemeen	55.000	58.797	50.000
Afschrijvingen	15.000	11.266	8.000
Bijzondere lasten	-	62.707	60.000
TOTAAL	<u>807.000</u>	<u>978.759</u>	<u>967.000</u>
TOTAAL RESULTAAT	<u>21.500</u>	<u>- 74.425</u>	<u>30.000</u>

Controleverslag van de onafhankelijke accountant

Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling
Pieterstraat 11
3512 JT UTRECHT

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur van Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling per 31 december 2016 en van het resultaat over 2016 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn C1 Kleine Organisaties-zonder-winststreven.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2016 (met een balanstotaal van € 170.921);
2. de staat van baten en lasten over 2016 (met een resultaat van € 74.425 negatief); en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Materiële onzekerheid over de continuïteit

Wij vestigen de aandacht op het onderdeel 'continuïteit' in de toelichting van de jaarrekening, waarin uiteengezet is dat de vereniging afhankelijk is van een positieve toekomstige resultaatontwikkeling. Per 31 december 2016 overstegen de kortlopende schulden van de vereniging de totale activa met € 21.758. Tevens heeft de stichting een netto verlies van € 74.425 over 2016 geleden. Deze condities duiden op het bestaan van een onzekerheid van materieel belang op grond waarvan gereede twijfel zou kunnen bestaan over de continuïteitsveronderstelling van de vereniging. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aanleggenheid.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling zoals vereist in de Verordening inzake de Onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat. Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Correspondentie
Postbus 2150
2400 CD
Alphen aan den Rijn

☎ 0172 - 750 175
✉ info@withaccountants.nl
@ www.withaccountants.nl
🐦 @withaccountants

IBAN NL71 INGB 0667 8301 62
KvK 28112484

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn C1 Kleine Organisaties-zonder-winststreven.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn C1 Kleine Organisaties-zonder-winststreven. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de vereniging in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vereniging te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Was getekend te Sliedrecht, 23 mei 2017.
WITh accountants B.V.
P. Alblas RA

Bijlagen.

7. Duurzame bedrijfsvoering

Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijven we de sociale prestaties en milieu aspecten. De VBDO richt zich daarbij op de materialiteit van de sociale en milieu indicatoren. De materialiteitsanalyse voor duurzame bedrijfsvoering is zoals gebruikelijk tot stand gekomen door enkele overleggen tussen twee vaste medewerkers.

De prestaties die in dit hoofdstuk staan, zijn betrekkelijk. Een verandering in het aantal fte's heeft significante gevolgen voor de relatieve prestaties van de organisatie.

Sociale prestaties

Werknemers

In 2016 waren er gedurende het jaar achttien medewerkers - waarvan zeven met een vast contract - werkzaam bij de VBDO. In totaal bedroeg dit 12,2 fte's gedurende het gehele jaar. Ten opzichte van het voorgaande jaar is dit een stijging van 1,1 fte. In 2016 traden 5 uit dienst.

Aantal medewerkers in dienst boekjaar 2016

contractvorm		vrouw	man
Vast	7	3	4
Tijdelijk	11	8	3
Totaal:	18	11	7

Diversiteit

De VBDO vindt het belangrijk dat er een goede balans is tussen mannelijke en vrouwelijke werknemers. In 2016 waren er zeven mannen en elf vrouwen werkzaam bij deze organisatie.

Stagiaires en vrijwilligers

In 2016 werkten er tien stagiaires bij de VBDO. De stages duurden 3 tot 6 maanden. Er werkten 27 vrijwilligers mee voor de research en de bezoeken aan de aandeelhoudersvergaderingen. Stagiairs en vrijwilligers ontvangen een onkostenvergoeding.

Secundaire arbeidsvoorwaarden

De secundaire arbeidsvoorwaarden voor de betaalde medewerkers zijn:

- bijdrage in pensioen
- flexibele werktijden
- een vergoeding voor woonwerk verkeer

De inschaling en beloning vinden plaats volgens de systematiek van Hivos.

Intern overleg

Een keer per twee weken is er een teammeeting met alle medewerkers van de VBDO. Eens in de maand is er tevens een strategisch overleg. Er vindt ook een keer per jaar een beoordelingsgesprek plaats. De directeur voert de beoordelingsgesprek met de medewerkers en het bestuur met de directeur.

Verzuim

Het ziekteverzuim bedroeg in 2016 gemiddeld 7,8 procent. In 2015 was dit 14,5 procent. Het percentage ziekteverzuim wordt berekend door het aantal uren ziekteverzuim te delen door het totaal aantal contract uren. In 2016 was er een langdurig zieke medewerker in tegenstelling tot het jaar ervoor toen er twee langdurig zieken waren. Dit verklaart de daling in het ziekteverzuim.

Personeelsbeleid

Personeelvertegenwoordiging

De VBDO heeft vanaf 2015 een personeelvertegenwoordiging (PVT), bestaande uit drie door het personeel gekozen teamleden. De directie en PVT zijn in 2016 negen bij elkaar gekomen. Tijdens de vergaderingen overleggen de directie en PVT leden over onderwerpen die te maken hebben met de werkorganisatie. De PVT voorziet de directie van advies over beslissingen die gevolgen voor de werknemers en de werkorganisatie kunnen hebben.

De agendapunten uit 2015 zoals werkdruk, secundaire arbeidsvoorwaarden, huisvesting en organisatie-structuur zijn in 2016 ook op de agenda blijven staan. En de volgende punten zijn er in 2016 bijgekomen en afgehandeld: arbeidsreglement en functieprofielen. In 2015 stelde de VBDO de vertrouwenspersoon aan en heeft de klachtenprocedure in een kantoorhandleiding vastgelegd.

Uitbesteed werk

In 2016 werden de volgende werkzaamheden uitbesteed:

- Netwerkbeheer, automatisering
Mactiek, Hilversum
- Kantoorartikelen en kopieerpapier Viking, Venlo
- Verhuur en onderhoud pand
C.N. van der Brugge, Utrecht
- Salarisadministratie
Zweers & Wijbenga, Utrecht
- Accountantscontrole
With Accountants, Sliedrecht
- Ontwerp en vormgeving www.vbdo.nl
Crypton, Amsterdam
- Hosting www.goed-geld.nl
Duurzaam Internetbureau, Haarlem
- Hosting www.duurzaamaandeel.nl
Schuttelaar & Partners, Den Haag

De VBDO is bewust in de keuze van haar leveranciers omdat deze moeten bijdragen aan de eisen die de VBDO zichzelf stelt op sociaal- en milieugebied (bijvoorbeeld: het leveren van kringlooppapier). We geven de voorkeur aan leveranciers die affiniteit hebben met de duurzame doelstellingen van de VBDO.

Duurzaam bankieren

De VBDO houdt bij de selectie van banken voor de spaartegoeden rekening met duurzaamheidsaspecten.

Milieuprestaties

Milieu-effecten

De VBDO draagt bij aan de uitstoot van CO₂, voornamelijk door energiegebruik (gas en elektriciteit) en transport. Andere vormen van milieubelasting als gevolg van de kantooractiviteiten zijn materiaalgebruik (voornamelijk papier), watergebruik en afvalproductie. Deze zijn wegens een beperkte materialiteit niet langer meegenomen in dit rapport.

CO₂-emissies als gevolg van kantoorgebonden energiegebruik

De CO₂-emissies als gevolg van kantoorgebonden energiegebruik zijn afkomstig uit gasgebruik (verwarming) en elektriciteitsgebruik. Deze zijn in vergelijking met 2016 licht gedaald als gevolg van een minder strenge winter dan het jaar ervoor.

CO₂-emissies van kantoorgebonden energieverbruik in 2016.

	Hoeveelheid (GJ/jaar)	CO ₂ emissie (kg/jaar)
Gasgebruik	65	3640
Elektriciteitsgebruik	54	3823
TOTAAL	119	7463

CO₂-emissies als gevolg van transport

Voor een bepaling van de omvang van het transport zijn de aan de VBDO gerelateerde werkkilometers meegerekend (woonwerk verkeer en externe afspraken van directie en medewerkers), alsmede de afstand die is overbrugd voor het bijwonen van internationale afspraken. Het kilometerverbruik van bezoekers, of door de VBDO ingeschakelde onderzoekers van andere organisaties, wordt buiten beschouwing gehouden. Bus-, tram- en taxivervoer naar bestemmingen in grote steden (meestal aansluitend op treinreis) zijn dit jaar ook meegenomen.

In 2016 zijn er meer kilometers per trein afgelegd dan in 2015. De kilometers per auto en het aantal kilometers per vliegtuig zijn wel gedaald ten opzichte van het jaar ervoor.

CO₂-emissies van transport in 2016

	Afstand (km/jaar)	CO ₂ emissie (kg/jaar)
Trein	79.162	3.167
Auto	11.664	2.216
Vliegtuig	53.784	-
TOTAAL	144.610	5.382

* Vlieguren zijn per boeking gecompenseerd

CO₂-emissies van kantoorgebonden energieverbruik

		2016	2015	2014	2013	2012	2011
Totaal	GJ	119	120	117.9	138.6	120.0	84,1
	kg CO₂	7.463	7.509	7.487	8.670	7.509	5.240

CO₂-emissies van transport

		2016	2015	2014	2013	2012	2011
Totaal	km	144.610	139.039	117.452	206.217	132.633	117.313
	kg CO₂	5.382	6.452	7.992	13.681	9.078	10.284

CO₂-emissies totaal

Sinds 2001 is een vrijwel klimaatneutrale bedrijfsvoering bereikt, door de CO₂-uitstoot te compenseren met de aanschaf van CO₂-credits.

De bijdrage van de VBDO wordt geïnvesteerd in klimaatprojecten op het gebied van duurzame energie en bosherstel- en aanplant. Deze projecten zorgen voor een onafhankelijk gecontroleerde vermindering van CO₂ in de atmosfeer. De CO₂-credits zijn gecrediteerd op de CO₂-rekening van de VBDO.

Het CO₂-certificaat is opgenomen in dit jaarverslag. Meer informatie hierover vindt u op: www.climateneutralgroup.nl.

CO₂-emissies in kg per jaar

	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Energiegebruik	7.463	7.509	7.487	8.670	7.509	5.240
Transport	5.382	6.452	7.992	13.681	9.078	7.382
Totaal	12.845	13.961	15.479	22.351	16.587	12.621
Totaal per fte	1.062	1.257	1.629	2.539	2.178	2.124

Afdruk certificaat Climate Neutral Group

Bijlage 1:

Lijst van institutionele leden in 2016

ABN AMRO	ING
Achmea	<i>IUCN NL</i>
Actiam	Safra Sarasin
Aegon AM	KPMG Sustainability
Allianz Global Investors	Metropolis
Amundi	Milieudefensie
ASN	MVO Nederland
ASR	Morningstar
Avans	MSCI
AXA IM	Nierstichting
Bank Ten Cate & Cie.	NN Group
Between Us	Oxfam Novib
Binck Bank	Pensioenfederatie
<i>BNP Paribas</i>	PKN
BPF Schilders	Pr. Bernhard
Candriam	Cultuur Fonds
Climate Neutral Group	Profundo
CNV International	Prot. Gemeente
Cordaid	Leiderdorp
Delta Lloyd	Pure Ambition
Double Dividend	PwC Advisory
EY	Rabobank
Fair Impact	RepRisk
<i>Fidelity</i>	Robeco AM
Financial Assets ES	SNS Retail Bank
FMO	Spring Associates
FNV/ Stg. GBF	Standard Life Investments
Fonds 1818	Safra Sarasin
IBS AM	<i>Steunfonds Duurzaamheid</i>
ICCO	Stg. Natuur en Milieu
IMS	Sustainalytics
Indexus	Th. Gilissen Fund
	Management
	Triodos Bank
	Unicef
	Van Lanschot
	VEB
	Velthuyse & Mulder
	VigeoEiris
	Wereld Natuur Fonds
	Zwitserleven

Cursief: Nieuwe leden in 2016

Bijlage 2:

Engagement met beursgenoteerde bedrijven

COMPANY	SECTOR	PRE-AGM MEETING	DATE AGM 2016
Altice	Services		01-06-2015
OCI	Industries		10-06-2015
Sligro	Food, beverage and retail	23/02/2016 meeting pre-agm	23-03-2016
Randstad	Services	07/03/2016 meeting pre-agm	31-03-2016
Heijmans	Industries	18-01-2016 AR + pre-AGM call 05-04-2016	13-04-2016
KPN	Services	30-11-2015 AR	13-04-2016
Aalberts Industries	Industries	18/02/2016 strategic update meeting + 12-04-2016 pre-agm call	19-04-2016 19-04-2016
Ahold	Food, beverage and retail	06-06-2015 AR + call 14-04-2016 pre-agm	19-04-2016
PostNL	Technology and electronics	24-11-2015 AR + 15/03/2016	20-04-2016
RELX Group	Services	12/04/2015 call + 12-04-2016 pre-agm call	20-04-2016
BAM Group	Industries	07-10-2015 AR + meeting pre-agm 11-04-2016	20-04-2016
AkzoNobel	Industries	meeting 06-04-2016	20-04-2016
Vopak	Industries		20-04-2016
Unilever	Food, beverage and retail	pre-agm call 08-04-2016	21-04-2016
Wolters Kluwer	Services	Meeting 06-04-2016	21-04-2016
Heineken	Food, beverage and retail	31-03-2016 pre-agm call	21-04-2016
Unibail-Rodamco	Food, beverage and retail		21-04-2016
Wereldhave	Food, beverage and retail		22-04-2016
Arcadis	Services		25-04-2016
ING Group	Financial sector		25-04-2016
TKH Group	Industries		26-04-2016
ASML	Technology and electronics	01-03-2016	29-04-2016
DSM	Industries	07-07-2015 AR + 21-04-2016 call	29-04-2016
Fugro	Services		29-04-2016
ArcelorMittal	Industries	03-05-2016 pre agm call	04-05-2016
Boskalis	Industries	02-05-2016 pre agm call	10-05-2016
Philips	Industries	pre AGM call 09-05 + Post AGM call 18-05	12-05-2016
Corbion	Industries		12-05-2016
USG People	Services		12-05-2016
ABN AMRO	Financial sector		12-05-2016
Gemalto	Technology and electronics		18-05-2016
Delta Lloyd Group	Financial sector	pre-agm call 04-05-2016	19-05-2016
Aegon	Financial sector		19-05-2016
ASM International	Technology and electronics	pre agm call 23-05	20-05-2016
Nationale-Nederlanden	Financial sector	16-02-2016 AR	25-05-2016
Shell	Industries		02-06-2016

Bijlage 3:

Milieubelasting en achtergronden berekening

Achtergronden berekening

CO₂-emissies

De CO₂-emissies van het kantoorgebonden energiegebruik zijn als volgt berekend:

Gas: verbruik op basis van eindafrekening gas-leverancier; 1000 m³ gas = 31,65 GJ primaire energie; 1 GJ primaire energie (gas) = 56,0 kilogram CO₂

Elektriciteit: verbruik op basis van eindafrekening elektriciteitsleverancier; duizend kWh elektriciteit = 3,6 GJ / 0,4 (40 procent rendement elektriciteitsopwekking) = 9 GJ; 1 GJ primaire energie (elektriciteit) = 70,8 kilogram CO₂

De CO₂-emissies van transport zijn berekend aan de hand van de volgende gemiddelde omrekeningsfactoren:

Trein: gemiddeld 0,04 (0,02-0,06) kilogram CO₂ per persoon per kilometer

Vliegtuig (korte afstanden): 0,15 (0,11-0,18) kilogram CO₂ per persoon per kilometer

Vliegtuig (lange afstanden): 0,10 (0,08-0,11) kilogram CO₂ per persoon per kilometer

Auto: 0,19 (0,12-0,26) kg CO₂ per autokilometer (middmaat auto, benzine, één persoon per auto, korte afstanden tot ongeveer 150 kilometer)

Papier

Het papierverbruik wordt berekend met behulp van de volgende formule: [papierverbruik 2016] = [voorraad kilogram papier per 01-01-2016] + [inkoop kilogram papier gedurende 2016] - [voorraad kilogram papier per 01-01-2017].

Emissies en klimaat-effecten van transport

Voor spitsverkeer buiten de stad

(korte afstand < 100 km) geldt dat de CO₂-emissie van het openbaar vervoer ongeveer 20% is in vergelijking met auto's bij een bezettingsgraad van één persoon per auto. Zelfs als er drie personen in een auto zitten, zijn de CO₂-emissies per reizigerskilometer van de auto nog steeds groter dan die van het openbaar vervoer.

Het klimaateffect van vliegtuigen is groter dan de uitstoot van CO₂ alleen doet vermoeden. Ook de op grote hoogte uitgestoten waterdamp en NO_x hebben een klimaateffect. De meest waarschijnlijke schatting is dat het klimaateffect van de luchtvaart ongeveer 2,7 keer zo groot is als het klimaateffect van de CO₂-uitstoot alleen. Dit betekent dat het klimaateffect van een vliegtuig per reizigerskilometer gemiddeld ongeveer vijf maal zo groot is als dat van de gemiddelde autopassagier. Zelfs ten opzichte van een alleen rijdende automobilist is het klimaateffect van een gemiddelde vliegtuigpassagier groter.

De trein bleek zowel op korte als langere afstand het minst vervuilende vervoermiddel. Doordat de VOS en NO_x emissies van elektriciteitscentrales bijna nul zijn, steekt de trein ook op dit onderdeel gunstig af ten opzichte van auto en vliegtuig. Bij een snelheid van auto's boven de 120 km/uur nemen de emissies onevenredig snel toe.

Op dit moment is er vanuit het GRI nog geen protocol beschikbaar met omrekeningsfactoren voor CO₂-emissies. Zodra dit zogenaamde 'Measurement Protocol Energy' beschikbaar komt, is het mogelijk dat de gebruikte omrekeningsfactoren opnieuw herzien moeten worden. Deze emissiefactoren zijn lager dan die gebruikt werden in voorgaande rapportages. Op basis van deze nieuwe factoren zijn de gegevens van voorgaande jaren herberekend, waardoor verschillen ontstaan met de cijfers in voorgaande jaarverslagen.

Bijlage 4:

VBDO in de media

Medium	Titel en onderzoek / onderwerp	Datum
RTL Z Money Talks	<i>Duurzaam beleggen geeft een goed rendement</i>	1 januari
De Telegraaf	<i>Belegger knel in zinkend schip</i>	9 januari
IPE.com	<i>Asset management roundup: Nordea, Lyxor AM, Legg Mason, Clarion</i>	25 januari
BNR Nieuwsradio	<i>PVDA wil meer transparantie bij multinationals</i> (Tax Transparency Benchmark)	26 januari
	<i>Ingezonden brief VBDO in De Volkskrant Belastingontwijking</i> (Tax Transparency Benchmark)	3 februari
The Asset	<i>Impact investing is er niet om te knuffelen</i> (Impact Investing)	4 februari
IEX Profs	<i>Impact investing groeit</i> (Impact investing)	5 februari
IEX Profs	<i>Angélique Laskewitz naar VBDO</i> (Personalialia)	3 maart
Het Financieele Dagblad	<i>Angélique Laskewitz treedt aan bij VBDO</i> (Personalialia)	7 maart
PensioenPro	<i>Wie werkt waar? Angélique Laskewitz opvolger van Giuseppe van der Helm bij VBDO</i> (Personalialia)	6 maart
IPE.com	<i>Angélique Laskewitz has succeeded Giuseppe van der Helm as chief executive at the Dutch Association of Investors for Sustainable Development.</i> (Friday people roundup)	8 april
De Volkskrant	<i>Lakmoesproef voor duurzaam beleggen</i> (Morningstar Sustainability Rating)	8 april
Het Financieele Dagblad	<i>Belastingontwijking is ook voor beleggers een punt</i> (Verantwoord belastingbeleid)	1 mei
Het Financieele Dagblad	<i>AEX-bedrijven lichten tipje van fiscale sluier op</i> (Verantwoord belastingbeleid)	3 mei
IPE.com	<i>ESG roundup: ShareAction, ERIN, CDP, cement industry, carbon emissions</i>	9 juni
Eindhovens Dagblad	<i>Philips doet het goed maar het kan nog beter</i> (AVA analyse)	22 juni
The Asset	<i>Bij duurzaam rendement gaat het om meer dan alleen geld</i> (Duurzaam sparen en beleggen in Nederland)	23 juni
IEX Profs	<i>VBDO: Met praten bereiken we meer</i> (Interview Angélique Laskewitz)	11 juli
Trouw	<i>De bij in de boekhouding, natuurlijk kapitaal</i> (Natural capital)	13 juli
Het Financieele Dagblad	<i>Duurzaamheid bedrijven wordt in de etalage gezet</i> (AVA Analyse)	27 juli
FD Opinie	<i>Duurzaamheid bedrijven wordt in de etalage gezet</i> (Benchmark Pensioenfondsen)	28 juli
NRC	<i>Vijf tips om te beleggen met een schoon geweten</i> (Duurzaam beleggen)	12 augustus
De Volkskrant	<i>Geld ASN spaarder past ook op rekening Volksbank</i> (Duurzaam sparen en beleggen in Nederland)	18 oktober

Nederlands dagblad	<i>ASN-geld kan zo naar Volksbank</i> (Duurzaam sparen en beleggen in Nederland)	18 oktober
PensioenPro	<i>'Samenwerken aan duurzaam beleggingsbeleid loont'</i> (Duurzaam beleggen pensioenfondsen)	19 oktober
IEX Profs	<i>Nederlandse bedrijven neokoloniaal</i> (AVA Analyse)	6 juli
Fondsnieuws	<i>'VBDO moet ankerpunt voor de sector blijven'</i> (Interview Angélique Laskewitz)	15 september
PensioenPro	<i>Impactbeleggen - Fijn maar klein</i> (Impact Investing)	23 september
PensioenPro	<i>Verantwoord beleggen een kneedbaar begrip</i> (Benchmark Pensioenfondsen)	23 september
PensioenPro	<i>Duurzaamheid pensioenfondsen moeilijk te vergelijken</i> (Benchmark Pensioenfondsen)	29 september
IEX Profs	<i>Braaf zijn is vermoeiend (OESO richtlijnen)</i>	26 oktober
The Asset	<i>DSM heeft beste belastingbeleid</i> (Tax Transparency Benchmark / Tax Transparency Award)	31 oktober
IEX Profs	<i>Zorg en Welzijn weer de duurzaamste</i> (Benchmark Pensioenfondsen)	7 november
PensioenPro	<i>VBDO: 'Transparantie en evaluatie duurzaam beleggen kunnen beter'</i> (Benchmark Pensioenfondsen)	9 november
PensioenPro	<i>MITT steunt convenant duurzame kleding en textiel</i> (Benchmark Pensioenfondsen)	9 november
Het Financieele Dagblad	<i>Minder geld op duurzame spaarrekening</i> (Duurzaam Sparen en Beleggen in Nederland)	25 november
The Asset	<i>Solide en gestage groei duurzaam beleggen</i> (Duurzaam Sparen en Beleggen in Nederland)	25 november
Fondsnieuws	<i>VBDO: Duurzaam beleggen afgelopen jaar 30% gegroeid</i> (Duurzaam Sparen en Beleggen in Nederland)	25 november
Het Nederlands Dagblad	<i>Shell 'vergroent' bonussenbeleid</i> (Duurzame Remuneratie)	2 december

Bijlage 5:

GRI Index

	Omschrijving	Pagina
	Strategie en analyse	
G4-1	Visie en strategie	5-10
	Profiel van de organisatie	
G4-3	Naam van de organisatie	Vereniging van beleggers voor duurzame ontwikkeling
G4-4	Belangrijkste merken, producten en diensten	15-20
G4-5	Locatie van het kantoor	Pieterstraat 11, Utrecht
G4-6	Landen waarin de activiteiten plaatsvinden	Hoofdzakelijk Nederland
G4-7	Rechtsvorm	Vereniging
G4-8	Afzetmarkt	15-20
G4-9	Omvang van de organisatie	24-36, 40
G4-10	Aantal werknemers naar type arbeidscontract en gender	40
G4-11	Percentage werknemers betrokken in collectieve arbeidsvoorwaarden onderhandelingen	Geen
G4-12	Toeleveringsketen	40, 41
G4-13	Significante veranderingen tijdens verslagperiode	8, Nieuwe directeur: Angélique Laskewitz
G4-14	Voorzorgsbenadering	10, 11
G4-15	Lijst van extern ontwikkelde verklaringen en principes	5, 6
G4-16	Lidmaatschappen van nationale en internationale associaties en belangenorganisaties	22
	Materialiteitsaspecten en afbakening	
G4-17	Lijst van geconsolideerde financiële gegevens	24-36
G4-18	Proces voor het bepalen van de inhoud van het rapport	40
G4-19	Lijst van onderwerpen van materieel belang	5-7, 10 en 40-43
G4-20	Afbakening van de onderwerpen van materieel belang binnen de organisatie	40-43
G4-21	Afbakening van de onderwerpen van materieel belang buiten de organisatie	8, 9
G4-22	Uitleg over de gevolgen van eventuele herformuleringen van eerder verstrekte informatie	NVT
G4-23	Significante veranderingen ten opzichte van reikwijdte en afbakening van vorige rapportages	NVT
	Betrokkenheid stakeholders	
G4-24	Lijst van stakeholders	5-7, 10, 44-45
G4-25	Inventarisatie en selectie van stakeholders	10
G4-26	Aanpak om stakeholders te betrekken	5-11, 13
G4-27	Voornaamste reacties van stakeholders	15-20

	Omschrijving	Pagina
	Reikwijdte van het verslag	
G4-28	Verslagperiode	2016
G4-29	Datum van het vorige jaarverslag	11 mei 2016
G4-30	Verslagleggingscyclus	Jaarlijks
G4-31	Contactpunt voor vragen over het verslag	4
G4-32	De gekozen 'in overeenstemming met'-optie	In dit jaarverslag streeft de VBDO naar rapportage in overeenstemming met de 'Core' optie van de GRI 4 richtlijnen.
G4-33	Externe betrouwbaarheidsverklaring	Financiële gegevens in dit jaarverslag pagina's 24-36 zijn door With accountants gecontroleerd. Voor inhoudelijk deel is er geen sprake van externe verificatie.
	Bestuur	
G4-34	De bestuursstructuur van de organisatie	12-14
	Ethiek en Integriteit	
G4-56	Toepasselijke waarden en formele gedragcodes	10-41
	Economische prestaties	
G4-EC1	Rekening van baten en lasten van financieel overzicht	24-36
Extra	Bankieren en beleggingsbeleid	41
	Milieu prestaties	
G4-EN15	Directe uitstoot broeikasgassen	41, 42
G4-EN31	Gecertificeerde CO ₂ -compensatie	43
	Sociale prestaties	
G4-LA11	Percentage van werknemers met regulier functioneringsgesprek	100 procent, 40
G4-LA6	Letsel-, beroepsziekte, uitvaldagen en verzuimcijfers van personeel	40
	ziekteverzuim in 2016:	14,5 procent
G4-NGO9	Intern klachtenmechanisme	40, 41

Bijlage 6:

Controleverklaring jaarverslag

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2016 van Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling

Wij hebben onze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vereniging;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een vereniging haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Vereniging van beleggers voor
duurzame ontwikkeling (VBDO)

Pieterstraat 11, 3512 JT Utrecht, Nederland
T +31 (0) 30 234 00 31, info@vbdo.nl